

Demográfiai folyamatok és nyelvhasználat Dél-Szlovákiában. Tanulságok a Nagyrőcei járásból¹

Tátrai Patrik, Kapitány Balázs, Nagy Ildikó, Rákóczi Krisztián

A kutatás háttere, célkitűzése

Bár a 2021-es népszámlálás sok információt közöl a szlovákiai magyar népességről, bizonyos jelenségek követésére korlátozottan alkalmas (pl. a bejelentett és tényleges lakóhely különbségének detektálására), továbbá egyes témakörök (mint pl. a nyelvhasználat) teljesen ki is maradtak a legutóbbi népszámlálásból. Tekintve, hogy a jövőben a népszámlálások egyre inkább regiszter alapú adatgyűjtéssé válnak, amik már nem gyűjtenek etnikai-nyelvi adatokat, így indokoltta vált egy kutatás végrehajtása, amely a népszámlálás által nem érintett kérdésekben adatokat szolgáltat, továbbá olyan módszertant dolgoz ki, amely potenciálisan alkalmas lehet a jövőben a magyarok etnikai-nyelvi-demográfiai folyamatainak nyomon követésére.

Mindezek alapján a kutatás célja a szlovákiai magyarok demográfiai, nyelvhasználati felmérése, valamint egy módszertani eszközkészlet kidolgozása volt (pilot projekt). A kutatás helyszíne a Nagyrőcei járás volt, amely méreténél, lakosságának etnikai összetételénél fogva (pl. magyar nyelvű romák magas aránya) alkalmas volt egy ilyen kutatás elindítására. A vizsgálat kiemelt témakörei a következők voltak:

- A magyarság tágan értelmezett számának meghatározása – magyarnak tekintve a magyar anyanyelvű népességet.
- A felmért alapsokaság megoszlásának eltérése a regiszteradatokhoz (pl. népszámlálás, lakosságnyilvántartás) képest – bejelentettek vs. ténylegesen ott tartózkodók.
- A sokaság belső szerkezete (pl. korcsoportok, oktatás, nyelvhasználat, roma származás szerint).
- A roma származásúak súlya és jellemzői a magyar népességen belül.
- A vegyesség, vegyes családok szerepe a magyar népességen belül.
- Az oktatás nyelvének és helyszínének szerepe a magyar etnikai identitás átörökítésében, reprodukciójában.

A megvalósítás módszertana

Vizsgálatunk a Nagyrőcei járás magyarlakta településeire terjedt ki, magyarlakta alatt értve azokat a településeket, ahol a népszámlálás szerint a magyar anyanyelvűek részesedése eléri az adott településen a 10%-ot.² Kutatásunkban szándékosan az anyanyelvi kritériumot alkalmaztuk, amely egy inkluzívabb megközelítés, és tágabb körre terjed ki, mint a magyar nemzetiségűek csoportja. Az így meghatározott kritériumok szerint a vizsgálatba Tornaľja városa és további 15 község került be (e térséget, azaz a vizsgált területet a következőkben

¹ A kutatás a Pro Civis Polgári Társulás és a VEKTOR Társadalomkutató Egyesület közreműködésével valósult meg.

² Fontos kérdés még a viszonyítási alap, azaz, hogy mihez viszonyítjuk a magyarok számát. Az ismeretlen nemzetiségűek/anyanyelvűek magas száma miatt célszerűnek tűnik nem a teljes lakossághoz, hanem az ismert nemzetiségűekhez/anyanyelvűekhez viszonyítani a magyarok számát, ami azt is jelenti, hogy a magyarok aránya így enyhén magasabb, mint a teljes népességen belül.

Tornaljai kistérségként nevezzük). Ez azt jelenti, hogy a Nagyrőcei járás – 2021-es népszámlálás szerinti – 8425 magyar anyanyelvű lakosa közül a kijelölt mintaterület 8093 főnek (96%) adott otthont. Ez a településhálózati sajátosság fontos szempont volt a felmérés módszertanának kialakításakor.

Az eltérő méretű települések felmérése eltérő módszereket igényelt:

- A falvakban döntően a polgármesteri hivatalokon keresztül gyűjtöttünk teljes körű – azaz adott falu összes lakosára vonatkozó, de anonim – adatot háztartásonként összesítve. Ennek az ún. külső vagy társadalmi minősítéses módszernek a lényege, hogy az adott település lakosságát jól ismerő személy(ek) (leginkább az önkormányzati dolgozók, vagy tanárok, papok/lelkészek) az együttélés tapasztalatira alapozva közlik a vonatkozó információkat.³ E módszer általában 1500–2000 fős településméretig alkalmazható hatékonyan, nagyjából ez az a határ, ameddig az adatközlők jól ismerik a település közel összes lakóját. Mivel az érintett falvak közül a legnagyobb népességszáma is csak 1001 fő volt, így e módszer az összes faluban alkalmazható volt.
- Tornalja esetében két módszert kombináltunk. A hozzákapcsolt, korábban önálló községet alkotó, területileg is jól elkülöníthető településrészekben (Beje és Sajószárnya) a már említett külső minősítéses módszert alkalmaztuk, azonban a város központja a nagy lakosságszám miatt erre nem alkalmas. Tornalján éppen ezért kérdezőbiztosokkal dolgoztunk, és a város háztartásainak véletlenszerűen kiválasztott mintegy ötödét kerestük fel és írtuk össze, amelyek jól reprezentálják az egész várost. Az így kapott eredményeket népességarányosan 'felsúlyoztuk', hogy a településtípusok közötti arányok ne tolódjanak el. A kérdezőbiztosok a mintába került háztartásokat járták végig, és az ott lakóktól személyesen gyűjtötték be az adatokat, így e módszer – szemben a falvakban alkalmazottal – önbevalláson alapul.
- Adatminőség-ellenőrzési célból két kisebb faluban is elvégeztük a kérdezőbiztosi összeírást.

A 2025. április-májusban megvalósított felmérés során adatokat gyűjtöttünk háztartásonként a ténylegesen jelen levő népesség számáról, a háztartásban elsődlegesen használt nyelvről a háztartásokban élők megoszlásáról főbb korcsoport és anyanyelv szerint. Rákérdeztünk a roma származásra, továbbá a nem magyar anyanyelvűek magyar nyelvismeretére, valamint a 18 év alattiak iskolaválasztására oktatási helyszín, szint és tannyelv szerint. A ténylegesen az adott háztartásban élők összeírásán túl adatokat gyűjtöttünk azokról a személyekről is, akik csak 'papíron' laktak az adott háztartásban, de ténylegesen, életvitelszerűen másutt éltek.

A kérdőíves kutatásban ezen felül még iskolai végzettségi, és szlovák nyelvtudás szintjére vonatkozó adatokat is gyűjtöttünk.

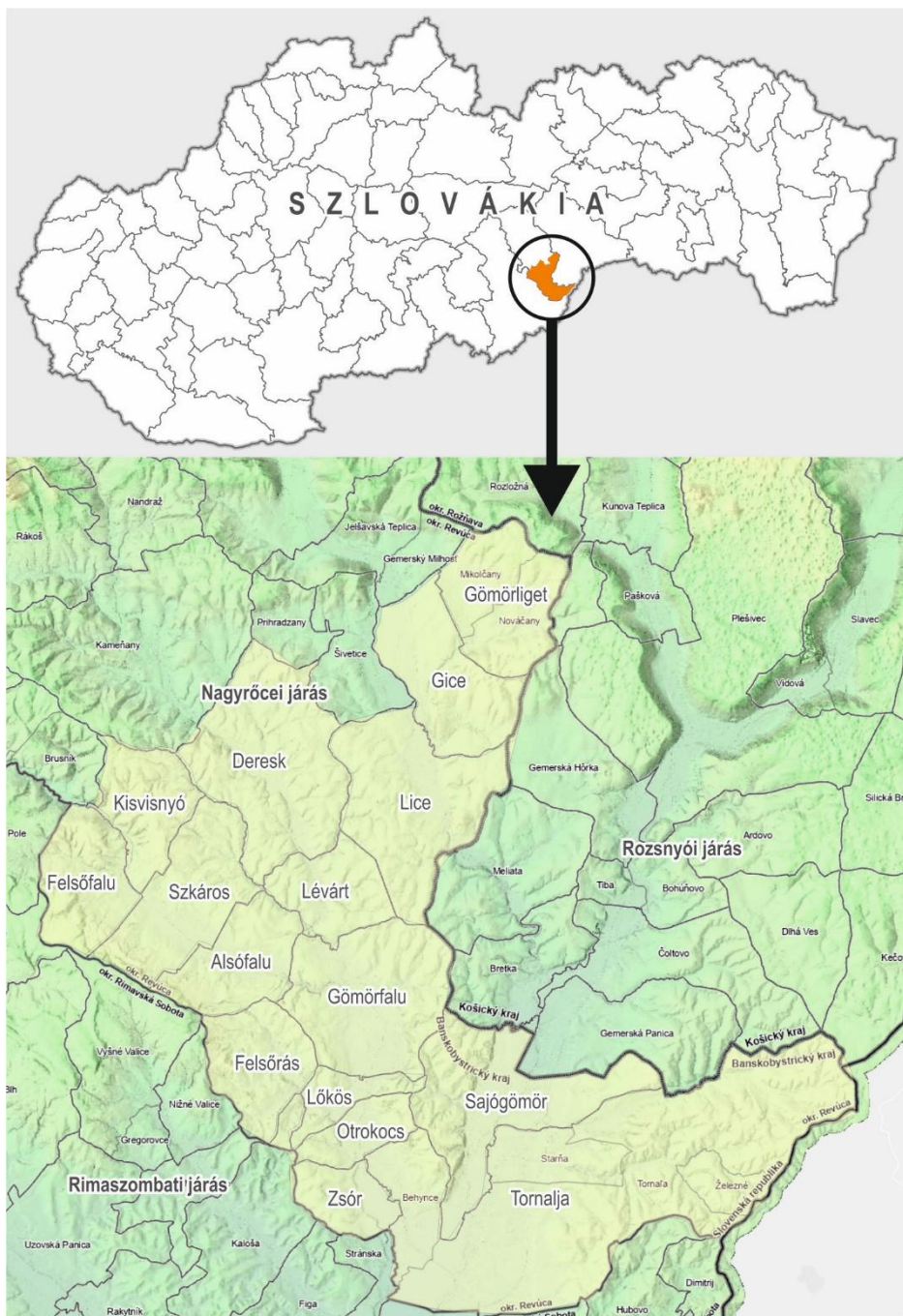
A kutatás folyamán kiderült, hogy a magyar nyelvű oktatás kérdése kardinális, de annál bonyolultabb, hogy a fenti, kérdőíves kutatással teljeskörű képet kapjunk róla. Éppen ezért az oktatási helyzetre vonatkozó eredmények kiegészítésére és validálására szakértői interjúkat készítettünk a járás magyar nyelvű oktatási intézményeiben.

A vizsgált terület

³ A külső minősítés módszerének vegyes településeken való alkalmazásáról l. pl. Hoóz, 1985; Keményfi, 1998; 2002; Tátrai, 2017; Tátrai et al. 2020.

A Nagyrőcei járást az 1996-os közigazgatási reform során alakították ki a Rimaszombati és a Rozsnyói járások területéből. Az új egység elnyújtott alakja nem véletlen, hanem az egész Dél-Szlovákiát érintő etnopolitikai szándék vezérelte, azaz a magyar etnikai terület közigazgatási feldarabolása (Kocsis 1995; Morvai – Szarka 2012). A járás déli területének magyarlakta falvai hagyományosan Tornalja vonzáskörzetébe tartoznak (1. ábra); a járásközpont Nagyrőce meglehetősen messze esik. A nemzetközi módszertan alapján lehatárolt szlovákiai funkcionális városkörzetek (Bezák 2014) jól mutatják, hogy a vizsgált 15 községből 12 Tornalja funkcionális vonzáskörzetébe esik, mindössze a Murány-völgyi falvakat sorolják Nagyrőce vonzáskörzetébe. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy Tornalja vonzáskörzete nem pusztán ezekre a Nagyrőcei járásbeli községekre korlátozódik, hanem túlnyúlik a járáshatárokon – kisebbrészt a Rozsnyói, nagyobbrészt a Rimaszombati járásra. Azt, hogy a funkcionális vonzáskörzetek közelebb állnak a hétköznapi gyakorlatokhoz, mint a járáshatárok esetünkben kiválóan szemléltetik az oktatási intézményi vonzáskörzetek, amelyek több iskola esetében is messze átlépnek a járáshatárokon (Pék 2013).

1. ábra: A vizsgált terület elhelyezkedése

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgált terület településföldrajzi szempontból tipikus gömöri terület, amelyet alapvetően az aprófalvas településhálózat jellemez. A Nagyrőcei járás magyarlakta falvai közül a 2021-es népszámlálás szerint mindössze egynek a lakosságszáma éri el az 1000 főt, míg három falu létszáma 100 fő alatti. Mindez jelentős kihívást jelent az intézmények és közszolgáltatások szervezése és fenntartása szempontjából. A vizsgált terület központja, Torna is kisváros, amelynek központi szerepköre elsősorban a trianoni határmeghúzást követően, Putnoknak a határ túloldalára kerülésével erősödött meg (Pusko 2005), tehát városi története viszonylag rövid. A kisváros népessége 2021-ben 7000 fő volt, de a 20. század második felében hozzá kapcsolt három falu nélkül ez 5000 fő körül mozog. E három falu közül kettő (a már korábban is említett Beje és Sajószárnya) fizikailag napjainkban is elkülönül Tornától, lényegében külön falusi világot alkotva. Emellett Gömörigét község is valójában két önálló kis faluból áll

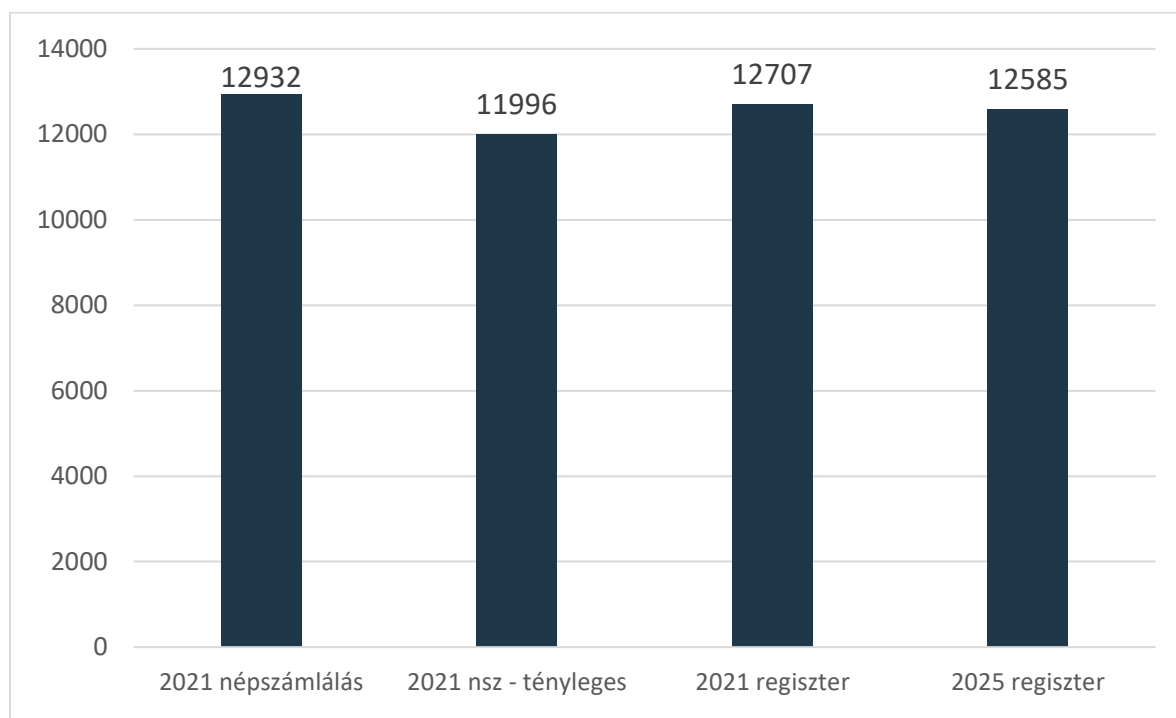
(Mikolcsány és Gömörnánás). Így bár a Tornaljai kistérségben 16 önálló település (önkormányzat) létezik egy város és 15 község, funkcionálisan tekintve a vizsgálatunkat 18 falu és egy kisváros alkotja.

A bemutatott aprófalvas településszerkezet e térségben is főként a természetföldrajzi adottságok következménye, igazodik a többnyire dombsági térszínhez. A járás magyarlakta részei lényegében a Sajó mellékfolyóinak völgyeit ölelik fel, de a mesterséges határmeghúzást mi sem mutatja jobban, mint hogy a Túróc völgye és mellékvölgyei (ahol a magyar falvak többsége fekszik) nem tartoznak teljes egészében a Nagyrőcei járáshoz, mint ahogy a járás fő gerincének számító Murány völgye sem, amelynek a torkolatvidéke már a Rozsnyói járás része.

A Tornaljai kistérség etnikai-nyelvi szerkezete és a magyarok száma a 2021-es népszámlálás tükrében

A 2021-es népszámlálás alapján a vizsgált 16 településen közel 13 ezer lakos élt. Pontosabban 13 ezer embernek volt itt az állandó lakhelye, hiszen a népszámlálás arról is tudósít, hogy ennél kevesebben, 12 ezren tartózkodtak itt, tehát ezer fő máshol tartózkodott életvitelszerűen. A népmozgalmi adatok alapján továbbvezetett statisztikák jellemzően nem mutatnak nagy változást, ezek szerint 2025 elején a kistérségben 12,6 ezer fő lakott (2. ábra).

2. ábra: Az állandó és a ténylegesen a Tornaljai kistérségben tartózkodó lakosság száma a különböző adatforrások szerint

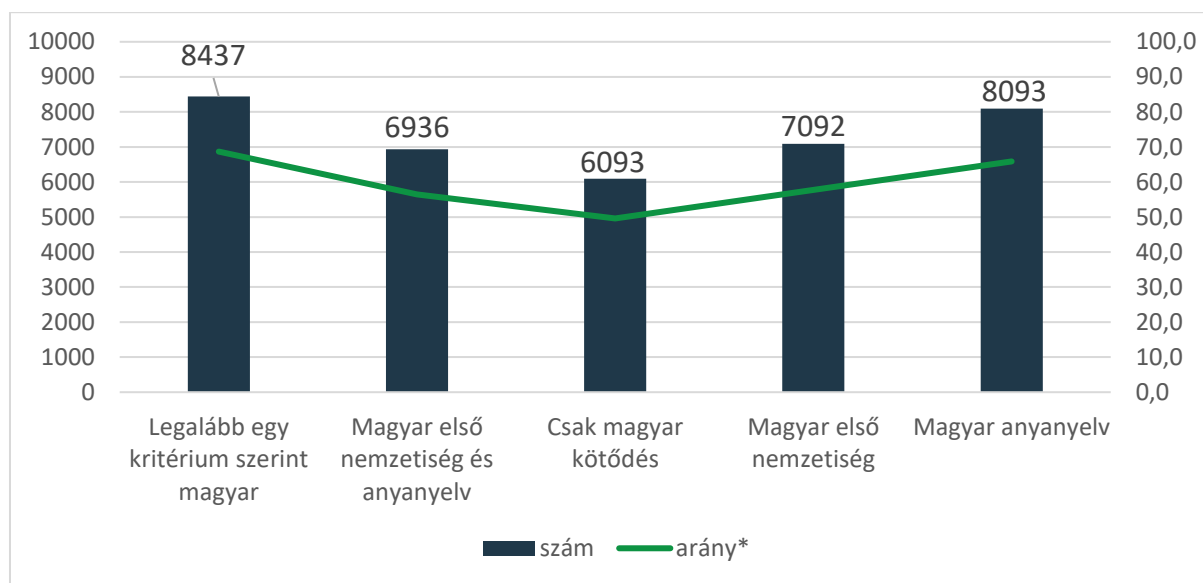

Forrás: a 2021-es népszámlálás (= nsz), valamint a népmozgalmi adatok alapján továbbvezetett registeradatok

Jól látható, hogy a különböző, állandó vagy időszakos migrációs folyamatok miatt már az sem egyértelműen meghatározható, hogy mennyien laknak egy adott térségben. Ehhez hasonlóan

arra sem csak egy válasz van, hogy hány magyar élt itt 2021-ben. A magyarok számát ugyanis több kategória szerint is lehet vizsgálni: a népszámlálás rákérdezett a nemzetiségre, a második nemzetiségre, valamint az anyanyelvre is. Ezen kategóriákból, illetve ezek kombinációiból rajzolódik ki az a népesség, aki különböző intenzitással kapcsolódik a magyarsághoz (Gyurgyík 2006; Harrach 2023). A két végpont, amely lényegében kijelöli a magyarság statisztikai számának minimumát és maximumát, a minden kategória szerint magyar (és csak magyar), valamint a legalább egy kategória szerint magyar (3. ábra). A kettő között hatalmas a különbség: a magukat csak magyarnak vallók 6093 fős csoportja a Tornaljai kistérség népességének 50%-át képezi,⁴ míg a legalább egy kategória szerint magukat magyarnak vallók (8437 fő) a teljes népesség több mint 2/3-át adják. Ebből következik, hogy a kettő közötti különbség, azaz több mint 2,3 ezer fő az etnikai vegyesség valamilyen fokán áll, aki egyaránt kötődik a magyarsághoz és valamelyik másik etnikai csoporthoz.

3. ábra: A magyarok száma és aránya a Tornaljai kistérségben a különböző népszámlálási kategóriák szerint

*Az ismert nemzetiségűeken/anyanyelvűeken belül

Forrás: 2021-es népszámlálás alapján saját számítás

Fontos kérdés, hogy milyen irányú kötődésekkel rendelkezik még e többes kötődést deklaráló népesség. A magát magyarként deklaráló népesség 17%-a szlováknak is vallotta magát valamely kategória szerint (legjellemzőbb a szlovák nemzetiség és magyar anyanyelv kombináció), 10% pedig magyarként és romaként regisztrálta magát (legjellemzőbb a magyar anyanyelv és roma második nemzetiség kombinációja) (1. táblázat).

1. táblázat: A magyar népesség anyanyelv, nemzetiség és második nemzetiség szerinti megoszlása a Torna-Újfehértó kistérségben

⁴ Itt is és a későbbiekben is az etnikai arányokat nem a teljes népességhez, hanem a nemzetiségűkről, ill. az anyanyelvűkről nyilatkozók számához viszonyítjuk.

	magyar	szlovák	roma	egyéb	ismeretlen / nincs
	nemzetiség				
magyar anyanyelv	6936	846	298	9	4
	második nemzetiség				
magyar anyanyelv	325	235	542	17	6974
	anyanyelv				
magyar nemzetiség	6936	138	6	8	4
	második nemzetiség				
magyar nemzetiség	-	245	486	16	6345

Forrás: 2021-es népszámlálás alapján saját számítás

Mindez csak részben van összhangban a Tornaljai kistérség etnikai összetételével. A 2021-es népszámlálás nemzetiségi adatai szerint ugyanis a magyar többség (57%) mellett a szlovákok aránya 38%, a romáké pedig, a terepen tapasztaltak tükrében meglepően alacsony, mindössze 3%. Anyanyelv szerint a helyzet annyival különbözik, hogy a magyarok aránya közel 2/3, a szlovákoké közel 1/3. Jól látható tehát, hogy a magát romának vallók száma itt is – csakúgy mint Szlovákia többi részén, illetve tágabban tekintve egész Kelet-Közép-Európában – messze elmarad a külvilág által romának gondolt népesség számától (Ladányi – Szelényi 2004; Keményfi 2002; Prónai – Vajda 2005). Kutatásunk a hivatalos statisztikák ezen hiányosságát is igyekszik betölteni.

A népszámlálási adatok esetén további bizonytalanságot jelent azon nem elhanyagolható arányú csoport, ahol hiányzik az anyanyelvi (645 fő) illetve a nemzetiségi adat (646 fő). A szlovákiai népszámlálási gyakorlat szerint elsősorban ugyanis itt nem olyan személyekről van szó, akik tudatosan nem kívántak nyilatkozni anyanyelvükről vagy nemzetiségükről, hanem olyanokról, akit a népszámlálásból valamiért kimaradtak. Ilyen esetben a népszámlálásban részt nem vevők egyes adatait regiszterekből pótolták (ún., imputálás), de ez az adatpótlás nem terjedt ki az anyanyelvre és a nemzetiségre, ezzel adathiányt okozva, felduzzasztva az 'ismeretlen' anyanyelvű/nemzetiségű kategóriát. (Ivančíková – Podmanická 2023)

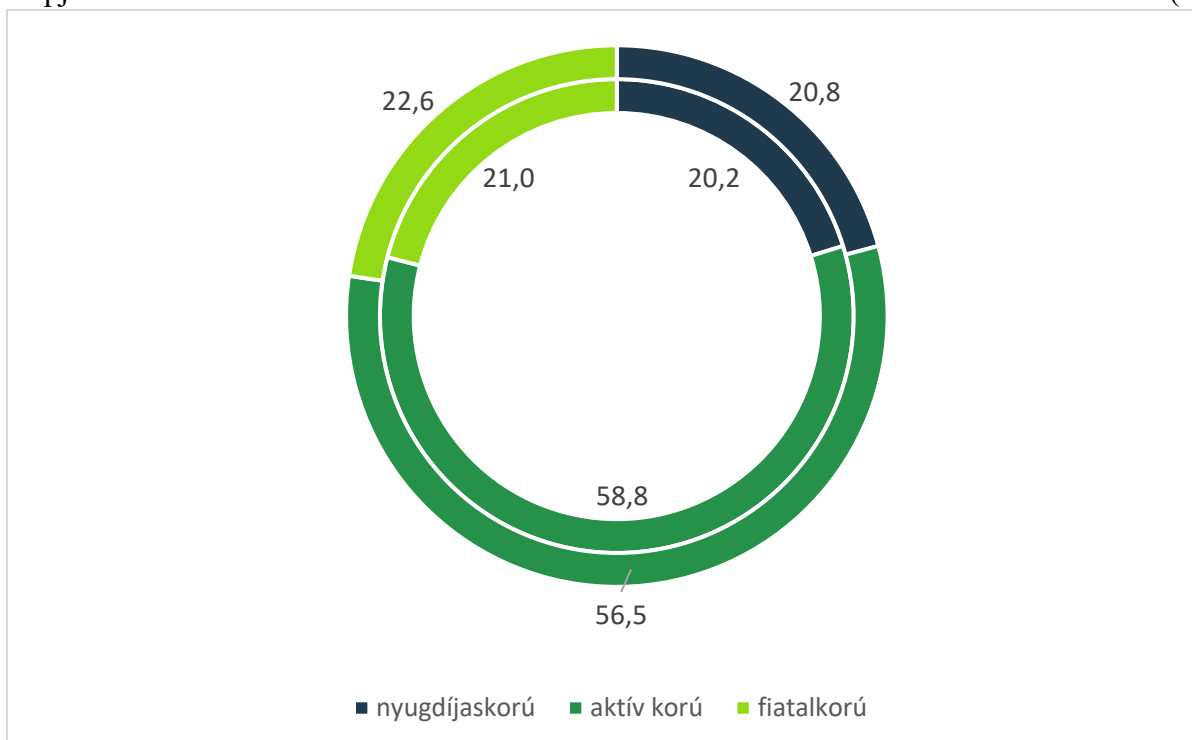
A magyarok aktuális statisztikai számán kívül fontos kérdés még a folyamatok dinamikája, azaz hogy hogyan változott a fenti kép a tíz évvel korábbi, 2011-es népszámláláshoz képest. A Tornaljai kistérség lakosságszáma 2011 és 2021 között mintegy 400 fővel, a magyar nemzetiségűeké 300 fővel, a magyar anyanyelvűeké több mint 700 fővel csökkent. Mindez összességében azt jelenti, hogy míg a magyar nemzetiségűek aránya jóval kisebb mértékben csökkent (-4,5%), mint a szlovákiai magyar átlag (-8%), a magyar anyanyelvűeké viszont átlag körüli mértékben (-8,4% vs. országos -9%). Mivel a magyarok fogyásának mértéke meghaladta az összlakosságét, ezért a magyarok aránya is csökkent (nemzetiség szerint 1,7, anyanyelv szerint 5,2%-ponttal). A csökkenés mértéke Tornalján nagyobb volt, mint a vizsgált területbe tartozó falvaké. A falvakon belül alapvetően ott csökkent nagyobb mértékben a magyarok száma, ahol (1) a magyarok aránya eleve alacsonyabb volt, illetve (2) ahol a magyar nyelvű cigányság aránya viszonylag alacsony volt.

A kutatás főbb eredményei

A népesség száma

Felmérésünk szerint a vizsgált területen életvitelszerűen tartózkodó népesség száma a népszámlálásnál jóval alacsonyabb, 10.850 fő. E népesség 21%-a fiatalkorú (18 év alatti), 59%-a aktív korú, 20%-a nyugdíjas korú. Mindez alapvetően megfelel a népszámlálás ténylegesen itt tartózkodókra vonatkozó adatainak (4. ábra); a legfeltűnőbb különbség, hogy felmérésünk szerint az aktív korúak aránya némiképp magasabb, a fiatalkorúaké pedig alacsonyabb. Szlovákiai összevetésben mindez alapvetően viszonylag fiatalos korösszetételt jelez, hiszen országos szinten a 18 év alattiak aránya csak 19%, míg a nyugdíjaskorúaké közel 22%.

4. ábra: A ténylegesen a Tornaljai kistérségben tartózkodók összetétele főbb korcsoportok szerint a 2021-es népszámlálás (külső kör), és a 2025-ös saját adatfelvételünk (belső kör) alapján (%)

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025)

Egy adott területen bejelentett, és a ténylegesen ott tartózkodó népesség száma általában különbözik. Egy Szlovákián belül periférikus, fejlettségét tekintve hátrányos (válságos) helyzetű térség mint a Nagyrőcei járás (és benne a Tornaljai kistérség) (ld. Lőcsei et al. 2021) jellemzően népességekibocsátó terület negatív migrációs egyenleggel (Pregi 2023), ahonnan az emberek főleg munka és tanulás céljából ideiglenesen vagy tartósan elvándorolnak. Ezt, ahogy már említettük, a népszámlálási adatok is tükrözik, amelyek szerint a ténylegesen itt tartózkodó népesség 7%-kal alacsonyabb, mint az állandó (bejelentett) népesség.

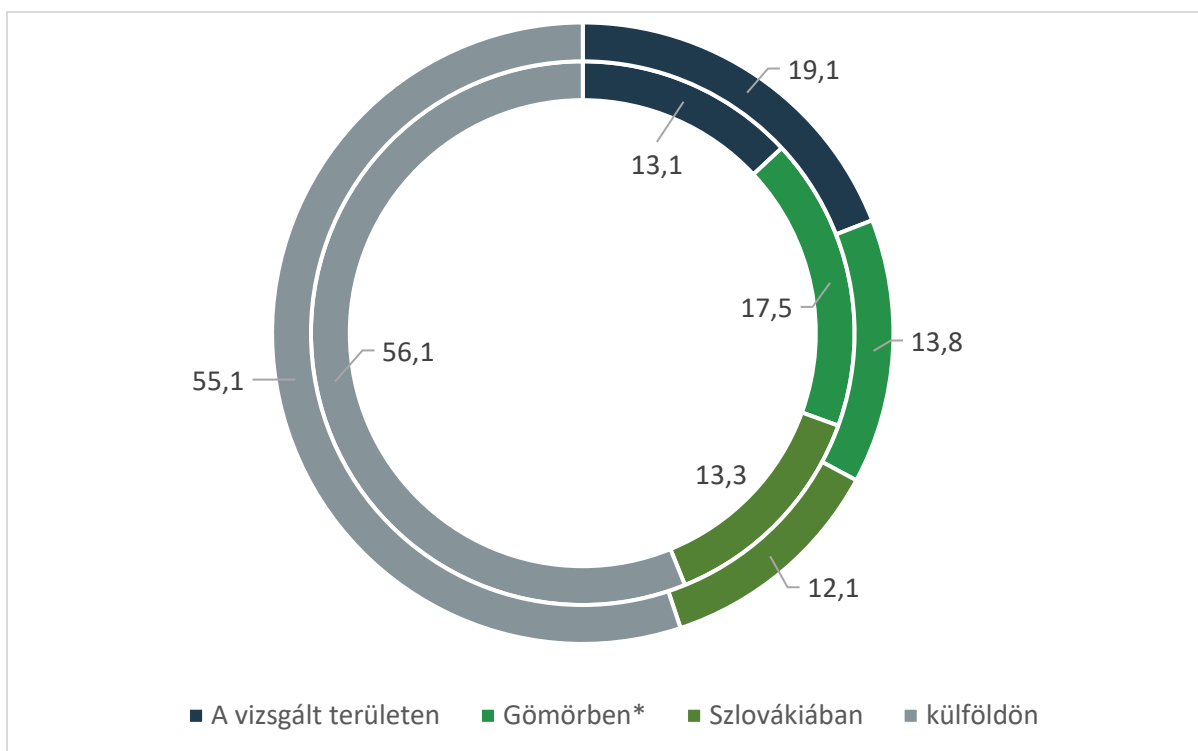
Felmérésünk szerint azonban a Tornaljai kistérségben tartózkodó népesség száma valójában nem éri el a 11 ezer főt sem, így a bejelentett és a tényleges lakosság közti különbség a népszámlálásnak a kétszerese, legalább 14%-os.⁵ Az eredmény értelmezéséhez fontos

⁵ Az eredmények azonban jelentősen szóródnak településenként. Egy településen, Alsófalun, a ténylegesen ott élők száma meg is haladja a bejelentettek számát. Több esetben azonban nagyon nagy különbség mutatkozik, és

kiemelnünk két módszertani körülményt: egyrészt a ténylegesen itt tartózkodókba beleszámítottuk azt a népességet, amely életvitelszerűen a kistérségben él, azonban időszakosan távol van, akár több hónapra is. Másrészt nem véletlenül hangsúlyoztuk, hogy legalább ennyi a különbség, mivel a városi, önbevallásos módszer szerinti adatgyűjtés során feltűnően alacsonyabb volt azok száma, akik arról számoltak be, hogy a háztartásban vannak oda bejelentett, de nem ott élő lakók. Mindez arra utal, hogy ez egy érzékeny kérdés a lakók számára, amelyre különböző okok miatt nem szívesen válaszolnak.

Fontos kérdés, hogy hol tartózkodik ez a csak papíron itt levő 14%. A kérdést megvizsgálhatjuk az összes távollevőre vonatkoztatva, illetve csak a magyar anyanyelvűekre vonatkoztatva (5. ábra). A megoszlás mintázata e két csoportra meglehetősen hasonló, mindössze az első két kategóriánál van viszonylag jelentősebb eltérés, éppen ezért mélyebben csak a magyarokra vonatkozó értékeket elemezzük.

5. ábra: Az összes (belső kör), illetve a magyar anyanyelvű távollevők (külső kör) a jelenlegi tartózkodási helyük szerint (%)

*Gömör: A Nagyrőcei járásnak a vizsgált területen kívüli része + Rimaszombati járás + Rozsnyói járás

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Az 5. ábráról jól látható, hogy a nem a bejelentett lakhelyén élők 13–19%-a a Tornaljai kistérségben belül mozog. Bár számtalan ok és irány van, legjellemzőbb mégis a falusi bejelentett lakhely, és tornaljai tényleges tartózkodási hely kombináció, igazodva az elérhető munkahelyekhez, szolgáltatásokhoz, intézményekhez. A fentebb már említett különbséget az

a bejelentettek száma, akár harmadával (Kisvisnyó, Gömörliget), negyedével (Deresk, Gice, Lőkös, Felsőfalu) magasabb, mint a ténylegesen ott élőké.

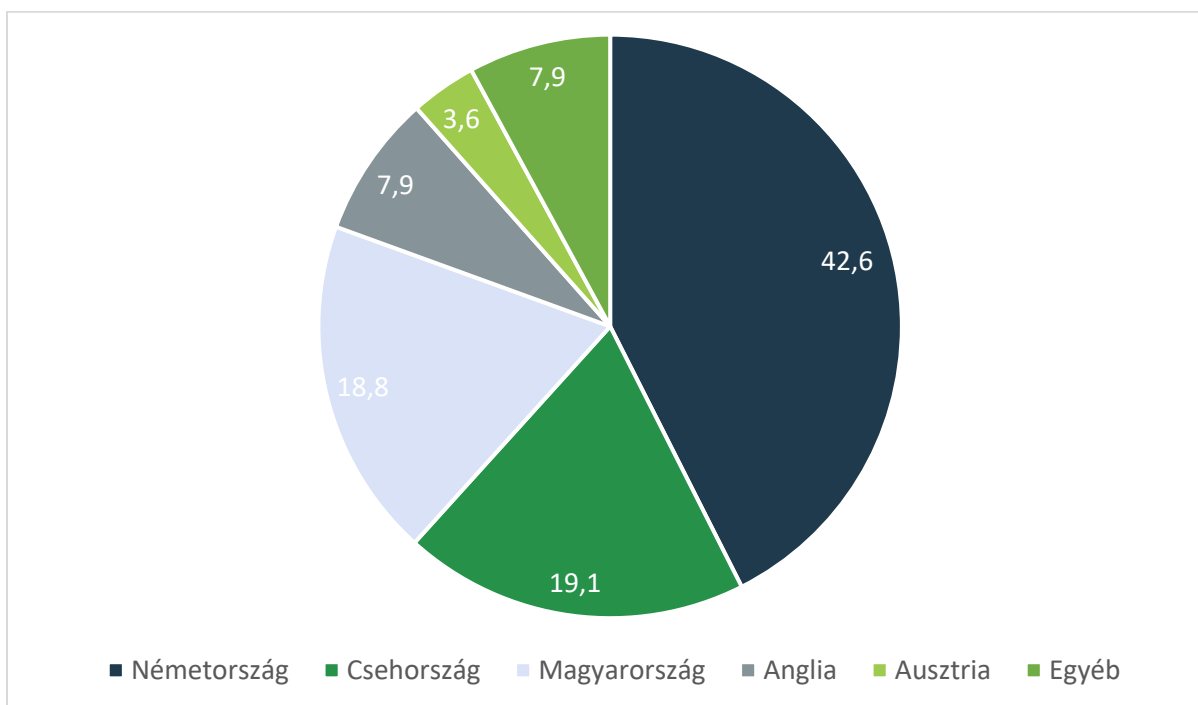
összes távollevő és a magyar anyanyelvűek között is Tornalja szerepére vezethetjük vissza, ugyanis a magyarok által kisebb arányban lakott Murány völgyi falvak tépályái – földrajzi, történeti, intézményi vonzáskörzeti okokból (részletesen ld. Keményfi 1998) – eltérnek a többi falutól, és Tornaljánál nagyobb arányban kötődnek Jolsvához, Pelsőchöz vagy éppen a járás székhelyéhez, Nagyrőcéhez.

Ez utóbbi jelenség tükröződik abban, hogy az összes távollevő nagyobb hányada (17,5%) tartózkodik a vizsgált terület közvetlen szomszédságában, esetükben leggyakrabban a Nagyrőcei járás területén. Ezzel szemben a magyaroknál ugyanez az érték csak 13,8%, és ezen belül a legnépszerűbb célpont nem a Nagyrőcei járás északi része, hanem Rimaszombat, jól érzékeltetve a járáshatárokhöz nem igazodó funkcionális vonzáskörzeteket.

Ennél valamivel kevesebben, 12–13%-nyian laknak Szlovákia távolabbi térségeiben. A legnépszerűbb célpontok Pozsony és környéke, valamint Kassa. Mindez összhangban van az általános szlovákiai belső migrációs folyamatokkal és célterületekkel (Pregi 2023), bizonyítva, hogy a jelentős földrajzi távolság ellenére még a Nagyrőcei járásból is vonzóbb Pozsony, mint Kassa.

Sőt, éppen ez a Pozsonytól való jelentős távolság indukálhatja azt, hogy a távol levők többsége (több mint a fele) nem marad belföldön, hanem külföldön tartózkodik – azaz, ha már elköltözik, akkor már nem feltétlenül áll meg Pozsonynál, hanem továbbmegy nyugatra. Ezt mutatja, hogy messze a legnépszerűbb célország Németország (a külföldre költözők 43%-a), ezt követi Csehország és Magyarország (19–19%) (6. ábra).

6. ábra: A távollevők közül külföldön tartózkodó magyar anyanyelvűek megoszlása célország szerint

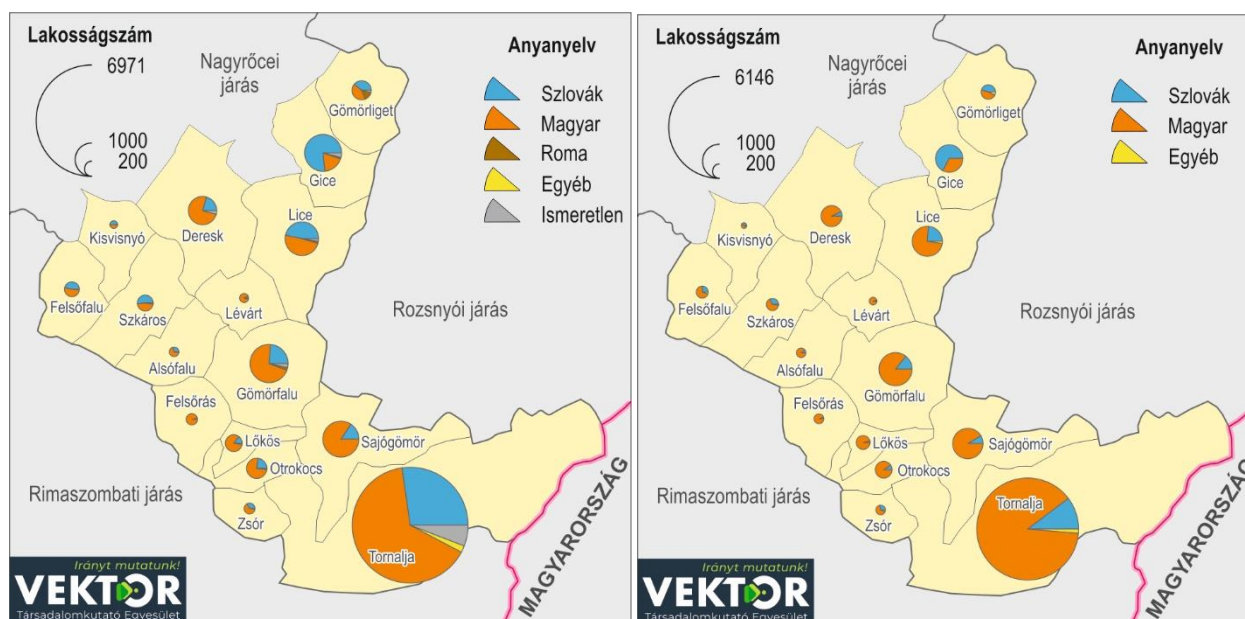
Forrás: saját adatfelvétel (2025)

A magyar anyanyelvű népesség száma, a magyar nyelvhasználat és nyelvtudás

Dacára annak, hogy a felmérésünk szerint a népesség száma jelentősen, több mint ezer fővel elmarad a népszámlálás által regisztrálttól, a magyar anyanyelvű népesség száma jelentősen meghaladja a népszámlálási adatokét. Kutatásunk alapján a Tornaljai kistérségben a magyarok száma közel 9 ezer fő, szemben a népszámlálási 8,1 ezer fővel. Mi okozza ezt a különbséget? Természetesen nem az adatok manipulálására kell gondolni, hanem módszertani, lebonyolításbeli különbségre. Egyfelől a korábban már említett a népszámlálásnál a 'ismeretlen' csoportba sorolt – valójában a népszámlálás során ténylegesen össze nem írt – mintegy 650 személy többsége feltehetően magyar anyanyelvű. Szintén lényeges, hogy a népszámlálás egy hivatalos kontextusban lezajló, sokszor szlovák nemzetiségű számlálóbiztosok által végzett adatgyűjtés, addig a felmérésünk egy kutatás keretében, magyar nyelven lebonyolított adatgyűjtés, ahol a válaszadók közül néhányan minden valószínűség szerint nem érezték azokat az elvárásokat, amelyet formális körülmények között igen. Harmadrészt a falvakban nem önbevallás, hanem külső minősítés alapján történt meg az adatok összeállítása, ahol az adatközlő számára a hétköznapi interakciókon keresztül megnyilvánuló nemzeti-nyelvi affiliáció volt a fontos a besoroláskor. Negyedrészt az „anyanyelv” mint fogalom nem konszenzusos tartalma is közrejátszhat az eredményekben.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy e 9 ezer fő a magyarok (magyar anyanyelvűek) maximumát jelenti e térségben, mint ahogy a népszámlálás a minimumot jelenti. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy szlovák nyelvűekből jóval kevesebbet találtunk, mint a népszámlálás. Ez az általános kép a települési szinten is visszatükröződik: felmérésünk szerint mindössze egy olyan település van, ahol nem a magyar anyanyelvűeké a legnagyobb csoport (Gice), és a nyelvi kritérium alapján általánosságban is magyar dominanciát mutat a terület (7. ábra).

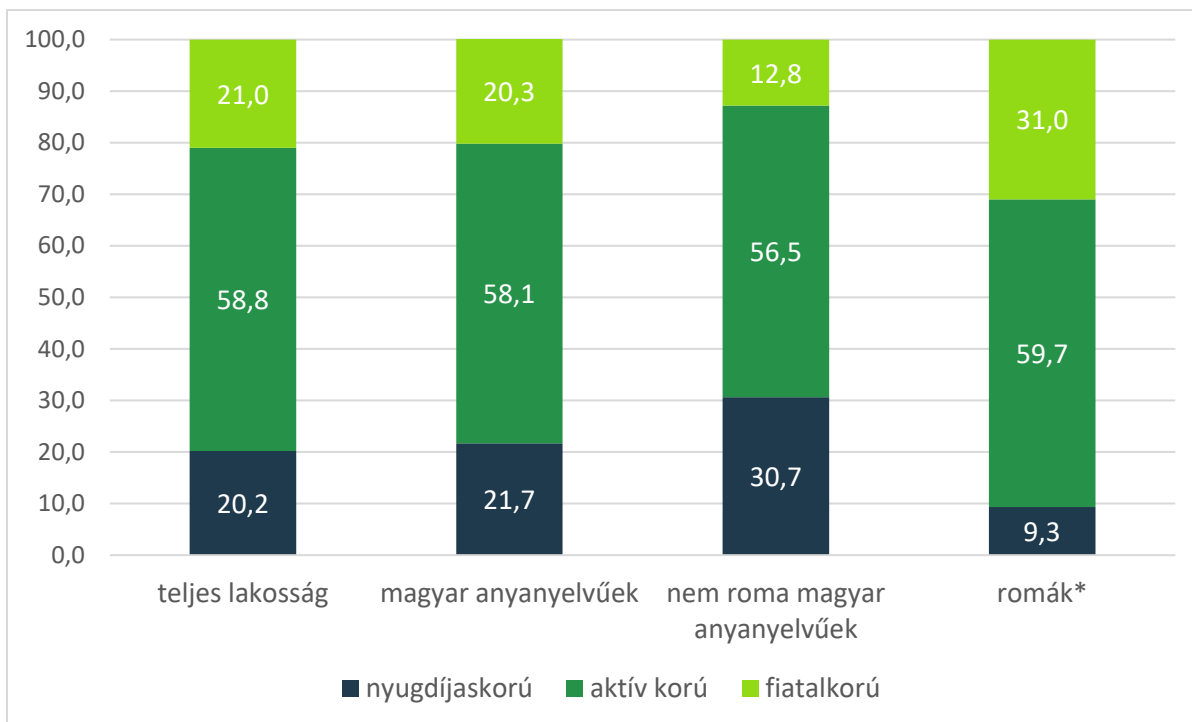
7. ábra: A Tornaljai kistérség anyanyelvi térképe a népszámlálás (2021) és a saját felmérésünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025) alapján saját szerkesztés

A magyar anyanyelvű népesség korcsoportos összetétele – mivel a népesség nagy részét adja, így nem meglepő módon – hasonló a teljes népességéhez. A legfőbb különbség, hogy a nyugdíjasok enyhén felülreprezentáltak a magyarok között, míg a fiatalok enyhén alulreprezentáltak. Ha a magyar anyanyelvűek sokaságából külön megnézzük a nem roma származásúakat, akkor gyökeresen eltérő helyzettel szembesülünk, és egy rendkívüli módon előregedő népesség rajzolódik ki (8. ábra).

8. ábra: Korcsoportos összetétel a Tornaljai kistérségben anyanyelv és roma származás szerint, 2025 (%)

*Anyanyelvtől függetlenül

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Az anyanyelvi összetétel kérdése természetesen szorosan kapcsolódik a nyelvhasználat kérdésköréhez. A magyar anyanyelvűeknek a felmérésünkön rögzített ilyen magas számából/arányából részben már következik az is, hogy a szóbeliséget, a ténylegesen otthon beszélt nyelvet tekintve a magyar nyelvhasználat domináns: a háztartások 86%-ában a magyar az elsődlegesen (vagy a szlovákkal együtt egyformán) használt nyelv. Nem egy esetben a vegyes családokban is a magyar a domináns nyelv, ami némiképp meglepő, hiszen mindez általában az etnikai tömbterületek sajátossága. Mindez tehát azt jelenti, hogy a magyar nyelvhasználat tere jóval túlmutat a magyar nemzetiségűek/anyanyelvűek számán, és a Tornaljai kistérségben sokkal erősebbek a pozíciói, mint az akár a népszámlálás adataiból következne.

Természetesen a magyar nyelvhasználat területi különbségei szoros összefüggésben vannak a magyar anyanyelvűek arányával: minél magasabb adott településen a magyarok aránya, annál nagyobb a magyart otthon elsődlegesen használó családok/háztartások aránya. A legnagyobb különbség a két érték között jellemzően azokon a településeken figyelhető meg, ahol a népszámlálás szerint viszonylag alacsony a magyar anyanyelvűek aránya, de vagy magas a romák száma, vagy pedig az elmúlt évtizedekben még sokkal magasabb volt a magyarok népszámlálási száma (pl. Lice, Gice, Szkáros). Ezek tehát azok a helyek, ahol a magyar nyelv szerepe még mindig jóval túlmutat a magyar anyanyelvűek arányán. Természetesen ennek fordítottjára is van példa – ahol tehát a magyar anyanyelvűek súlya nagyobb, mint a magyar nyelvhasználaté –, ezek jellemzően olyan települések, ahol a magyarok aránya eleve nagyon magas (Lévárt, Felsőrás, Sajószárnya).

Fontos hangsúlyozni, hogy a fentiek azonban csak a szóbeliségre vonatkoznak; az írásbeliség már egy más kérdés, amely a nemzetállami aszimmetria miatt sokkal nagyobb teret biztosít a szlovák nyelvnek, írásbeliségnek.

A nyelvhasználat természetesen szoros összefüggésben van a nyelvismerettel is. Kutatásunkban kíváncsiak voltunk arra is, hogy a nem magyar anyanyelvűek beszélnek-e, értenek-e magyarul. A magyar nyelv elterjedtségét, a szóbeli kommunikációban betöltött szerepét jól illusztrálja, hogy a mintába került nem magyar anyanyelvűeknek csak 31%-a az, aki egyáltalán nem ért vagy nem beszél magyarul. Ez azt jelenti, hogy a Tornaljai kistérség lakosságának mindössze 5%-a az, aki nem tud magyarul, és egy további 3% az, aki csak ért, de nem beszél.⁶ Egyes falvakban nincs olyan lakos, aki ne tudna valamennyire magyarul (Otrokocs, Sajógömör, Zsór). Érdekesség viszont, hogy a nem magyar anyanyelvűek között a magyarul nem tudók aránya nem ott a legkisebb, ahol a magyar anyanyelvűek aránya a legkisebb (Gice), hanem Licén és Gömörligeten, ahol a nem magyar anyanyelvűek kétharmada tartozik e kategóriába.⁷

Érdekes egy hosszabb kitérőt tenni a magyar anyanyelvűek szlovák nyelvtudása feltérképezésére is, hiszen ez a jellemző nagyon jelentős mértékben befolyásolja a magyarok társadalmi pozícióit (munkaerőpiaci helyzetet, boldogulási lehetőségeket) Szlovákián belül (Tátrai 2023). A válaszadók szlovák nyelvtudására vonatkozó kérdéseinket sajnos csak a személyes kérdezéskor tettük fel, így erre vonatkozó adatok csupán Tornalja városra (a hozzácsatolt települések nélkül) és két községre (Felsőfal, Zsór) állnak rendelkezésre. Ennek ellenére érdemes röviden bemutatni az eredményeket, mert a szlovák nyelvtudás igen komoly hiányosságairól tanúskodnak.

A kérdőívre kapott válaszok szerint a nagykorú magyar anyanyelvű válaszadóknak csupán 51% beszél anyanyelvi szinten vagy jól szlovákul; 33% kicsit, 16% egyáltalán nem beszél az államnyelvet. A kiskorúak csupán 14 százaléka beszél jól szlovákul, csaknem 50%-uk meg egyáltalán nem beszél jól szlovákul, de ez önmagában nem meglepő.

Az eredményeket azonban jelentős részben az iskolai végzettség és az ezzel nagyban összefüggő származás határozza meg. A nem roma származású (nagykorú) magyar anyanyelvűek 68%-a 'legalább' jól beszél szlovákul, 26%-uk kicsit, és csak 6% nem beszél szlovákul. Utóbbiak között felülreprezentáltak az idős, alacsony iskolai végzettségű nők.

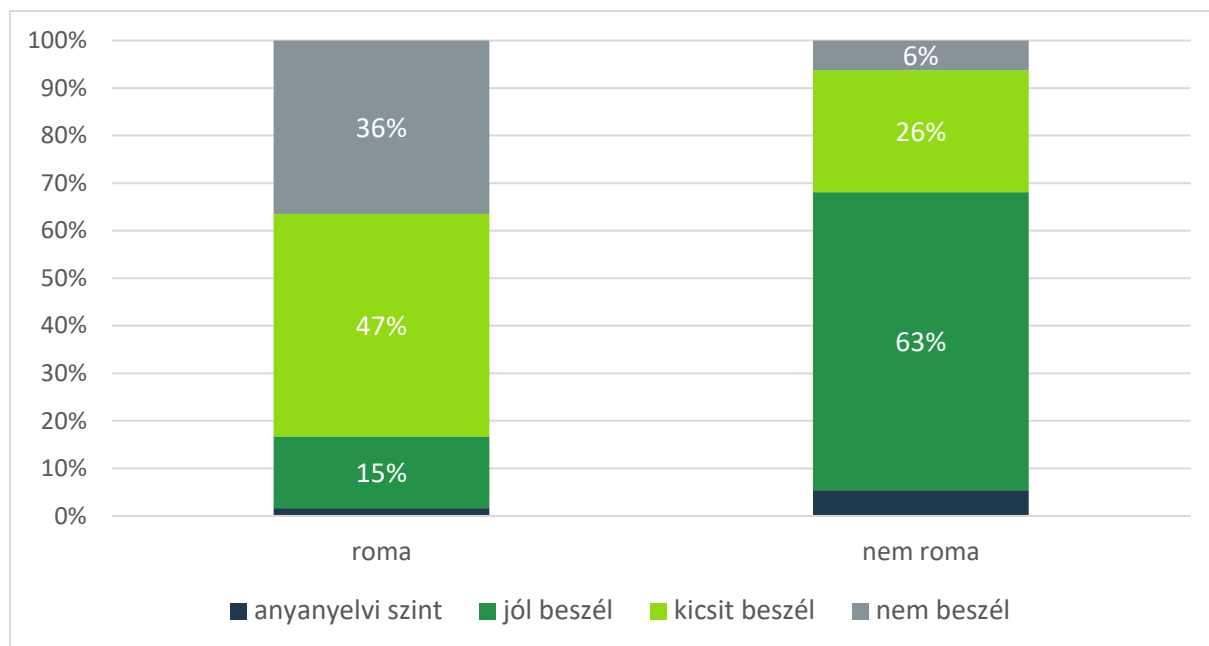
Ezzel szemben a magyar anyanyelvű felnőtt romák körében a legalább jó szlovák nyelvtudással rendelkezők aránya csupán 17%! A magyar anyanyelvű romák 47%-a 'kicsit', míg 36% egyáltalán nem beszél a szlovák nyelvet (9. ábra). A jelenség oka minden valószínűség az lehet, hogy a magyar szóbeliség a Tornaljai kistérségben a mindennapokban annyira domináns, hogy az utcán, a mindennapi ügyintézésben gyakorlatilag nincs szükség a szlovák nyelv ismeretére, így nem is lehet elsajátítani az államnyelvet, szóban szinte minden magyarul zajlik – míg írásban szinte minden szlovákul. Az alapfokú magyar tananyelvű oktatási rendszer – vagy a szlovák nyelvoktatás színvonala vagy a tanterv hibái miatt – pedig úgy látszik nem teszi lehetővé a szlovák nyelv megfelelő elsajátítását. Ezt támasztja alá az iskolai végzettség és a nyelvtudás összefüggése: Míg a diplomások 93%, az érettségizettek 89%-a beszél 'legalább jól'

⁶ Mindez jelentős részben egybeesik Keményfi Róbert (1998, 2002) 30 évvel ezelőtti, a vizsgált területi északi részén elhelyezkedő falvaiban lefolytatott vizsgálataival, amely szerint az etnikai kontaktusban teljesen elterjedt a kétnyelvűség, mind a magyar, mind a szlovák népesség részéről.

⁷ Emellett magas érték jellemzi még Lőköst (83%), Felsőfalut (50%) és Alsófalut (50%), azonban ezen településeken olyan alacsony az esetszám, hogy egy-egy beköltöző család is alapvetően befolyásolja e mutatót.

szlovákul, a szakiskolát végzetteknél már csak 40%, az alapfokot végzetteknél 6% ez az arány. (Az adatok a már nem tanulókra vonatkoznak.)

9. ábra: A magyar anyanyelvű nagykorú válaszadók szlovák nyelvtudása Tornalján, Felsőfaluban és Zsóron (n=915)

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Így az a furcsa helyzet alakult ki, hogy a kistérségben mindmáig van (sőt újratermelődik) egy nem is elhanyagolható arányú népesség, amely kizárólag magyarul beszél, gyakorlatilag egynyelvűnek tekinthető: ennek a csoportnak a tagjai azonban jellemőzen magyar anyanyelvű romák. Mivel a magyar tannyelvű oktatásban többé-kevésbé elsajátított magyar nyelvű írásbeliségnek ők a gyakorlatban nem sok hasznát látják, ez a csoport lenne az elsődleges haszonélvezője a 'nyelvi jogi' törekvéseknek, vagyis a magyar nyelv írásbeliségben, hivatalos ügyintézésben történő elterjedésének.

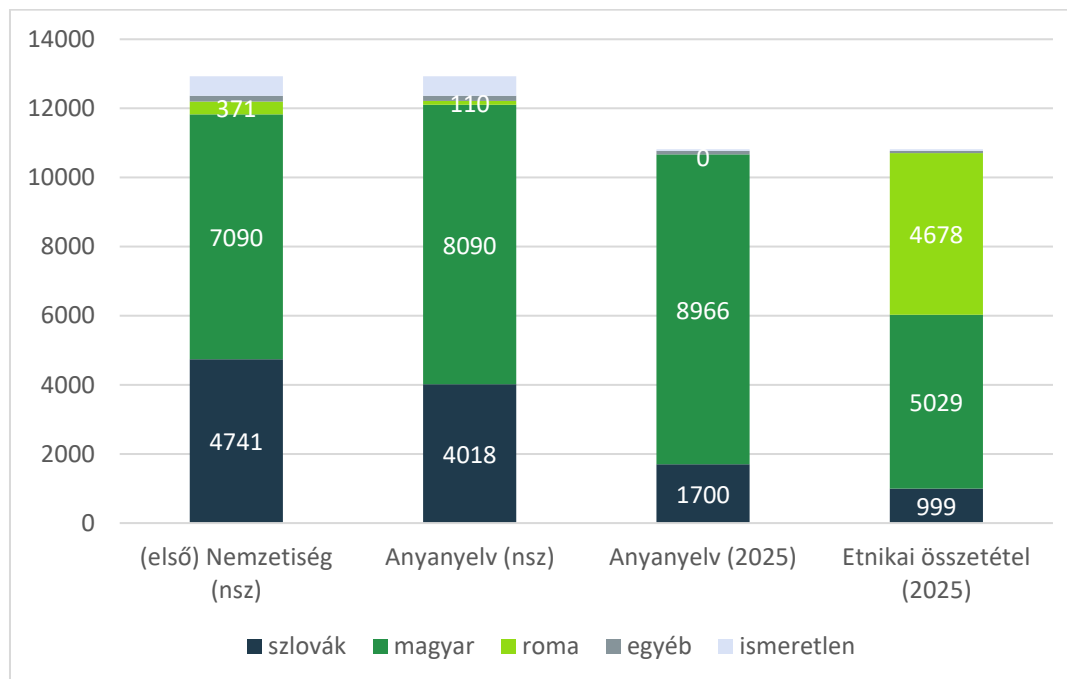
A roma népesség száma

Gömörben a roma népesség jelenléte hosszú időre nyúlik vissza, mégis, a népszámlálási statisztikák alapján sokáig egy éles magyar–szlovák nyelvhatár, egy bipoláris nemzetiségi szerkezet rajzolódott ki. Ugyanakkor a terepi kutatások már korábban is egyértelműen kimutatták, hogy ez a nemzetiségi (tér)szerkezet a valóságban háromosztatú, és a statisztikákban sokszor rejtőzködő cigányság demográfiai súlya jelentős (Keményfi 1998; Prónay – Vajda 2005; P. Bodnár 2005). A szakirodalomban bemutatott folyamatok azóta is érvényesek, a roma népesség száma valójában dinamikusan nő, amelyet bár a népszámlálások is megjelenítenek, ez még mindig jelentősen elmarad a külvilág által cigánynak gondolt népesség számától.

Mint említettük, a 2021-es népszámlálás szerint a Tornaljai kistérség lakosainak 3%-a vallotta magát romának nemzetiség szerint és 1%-a anyanyelv szerint. Ezzel szemben a felmérésünk azt mutatja, hogy a magát cigánynak vallók (Tornalja), illetve a külvilág által romának gondolt

népesség (falvak) együttes száma mintegy 4700 fő, a vizsgált terület lakosságának 43%-a (10. ábra). Érdekes, hogy a Szlovákiai Roma Atlasz (Ravasz et al. 2020) adatai szerint a vizsgált 16 településen a romák száma ennél 10%-kal magasabb, 5200 fő.⁸

10. ábra: A Tornaljai kistérség etnikai és anyanyelvi összetétele a népszámlálás (2021), illetve saját adatfelvételünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás (= nsz), valamint saját adatfelvétel (2025)

A Tornaljai kistérségben a romák 85%-a magyar anyanyelvű, ennek megfelelően a magyar anyanyelvűeken belül a romák enyhén felülreprezentáltak (44%). Elsősorban a Murány völgyében, de tágabb megközelítésben a nyelvhatár mentén fekvő falvakban a szlovák anyanyelvű romák aránya magasabb. Gicén és Gömörligeten utóbbiak az összes roma 75–80%-át adják, de nagyobb számban vannak jelen Licén és Gömörfaluban is.

Nem meglepő módon a roma népesség demográfiai mutatói sok szempontból eltérnek a nem romákétól. A főbb korcsoportok szerinti vizsgálatuk azt mutatja, hogy míg a 18 év felettek között az arányuk 39%, addig a fiatalok között a részesedésük már 63%. Ez tehát azt is jelenti, hogy korszerkezetük rendkívül fiatalos: 30%-uk 18 év alatti (a nem romáknál ugyanez az érték csak 14%).

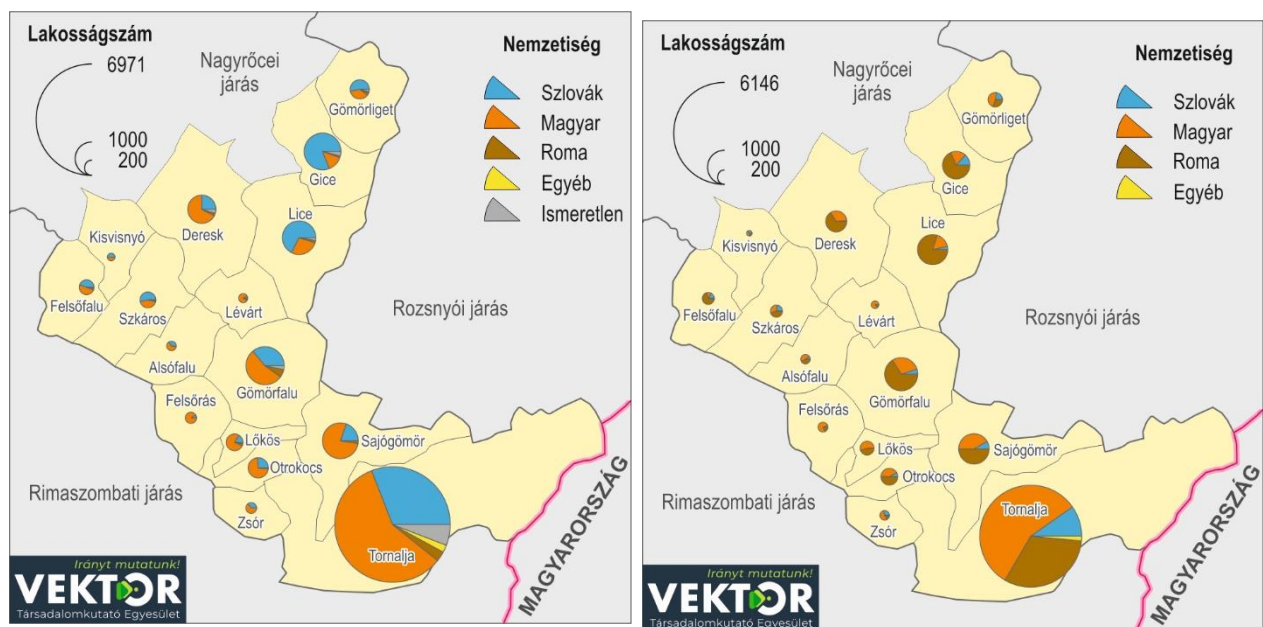
A romák aránya differenciált a településhierarchián elfoglalt pozíció szerint is (falú-város különbség). A falvakban a romák aránya 53%, míg Tornalján csak 33%. Mindez természetesen nem véletlen: mint a Kárpát-medence más részein, a romák itt is alacsony társadalmi-gazdasági státuszúak, ennek megfelelően elsősorban az olcsóbb ingatlanokat kínáló periférikus falusi térségekben tudnak megtelepedni. Keményfi (1998) arról számol be, hogy a szlovák anyanyelvű romák 1960-as évektől datálható Murány-völgyi betelepülése is elsősorban ennek

⁸ Ismerte a hasonló magyarországi felmérés módszertanát/jellemzőit (Pénzes et al. 2024), joggal feltételezhetjük, hogy az önkormányzatok által szolgáltatott adatok Szlovákiában is esetenként elnagyoltak (pl. százalékban kifejezettek), ami magyarázatot adhat az eltérésre.

volt köszönhető, azaz a kihalás, és a nem romák szelektív migrációja miatt kiürülő falvak olcsó házaiba tudtak beköltözni a roma lakosok. A helyzet azóta sem sokat változott; új jelenségnek mindössze azt tekinthetjük, hogy egyes városok (pl. Poprád, Kassa) úgy igyekeznek kiszorítani a romákat a területükről, hogy a perifériás falvakban vásárolnak nekik ingatlanokat.

Településenként vizsgálva az is megfigyelhető, hogy összefüggés van a romák alacsony aránya és az alacsony népességszám között. 20% vagy az alatti roma arány lényegében csak a legkisebb (100 fő körüli, vagy az alatti népességszámú) falvakban van. Ez gyakran nem véletlen, hanem az adott falvak tudatos politikájának köszönhető, ahol megszürik a beköltözőket. Összességében azonban nem ez a jellemző: a vizsgált terület 15 községéből 8-ban a romák alkotják a legnépesebb etnikai csoportot. Arányuk Licén 80% körüli, Felsőfalun, Gicén, Gömörfaluban és Deresken pedig 2/3 körüli (11. ábra). Elhelyezkedésük a falvakon belül gyakran szegregált, habár a korábbi helyzethez képest több faluban is oldódik a szegregáció, és egyre több roma költözik a falvak központi részébe.

11. ábra: A Tornaljai kistérség etnikai térképe a népszámlálás (2021) és a saját felmérésünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025) alapján saját szerkesztés

A térségi és lakóhelyi szegregáción/koncentráción túl a roma népességnek további hátrányokkal kell szembenéznie. Ahogy már említettük, felülreprezentáltak közöttük az egynyelvűek: 36% egyáltalán nem tud szlovákul (vs. nem roma magyarok: 6%). Mindez eleve egy hátrányos pozíciót jelent a munkaerőpiacon, amelyet természetesen egyéb negatív jelenségek is kísérnek (diszkrimináció). Az egynyelvűségnek azonban komoly következményei vannak az iskolai tananyvválasztásra, az oktatási útvonalakra és a szegregációs folyamatokra is, amelyek mind kihatnak a szegénység és a romák marginalizációjának újratermelődésére.

Etnikai vegyesség

A vegyesség vizsgálata a hagyományos fogalmi keretek között (vegyes házasság, vegyes házasságban születettek etnikai szocializációja, asszimiláció) nem várt nehézségekbe ütközik.

A vizsgált térségben ugyanis felbomlóban van, vagy legalábbis meglepően alacsony arányban van jelen a 'hagyományos' családmódel. Igen sok az egyszülős vagy 'újrakombináldott' mozaikcsalád; vagy éppen nagyszülők nevelnek unokát.

Továbbá a vegyes párkapcsolatokban sok esetben már a szülők maguk is vegyes származásúak, esetleg többes identitásúak, és az esetleges roma származás kérdése tovább bonyolítja az ügyet, főleg az eltérő anyanyelvű romák esetében. Ennek következtében a vegyesség megítélése rendkívül szubjektív és kontextusfüggő, amely megnehezíti a fogalom operacionalizálását.

Éppen ezért terepi tapasztalataink alapján azt gondoljuk, hogy a vegyesség leírására a vegyes házasság helyett célravezetőbbnek tűnik a nyelvi affiliáció, anyanyelv, illetve egyéni/családi nyelvhasználat felől megközelíteni a kérdést. Ezt a következő tipológiával képzeljük el személyi/háztartási szinten.

1. Vannak olyan személyek, akik olyan háztartásban élnek, ahol mindenki magyar anyanyelvű és a magyar a háztartásban elsődlegesen beszélt nyelv. Ezeket a háztartásokat nevezzük homogén magyar nyelvű háztartásnak.
2. Vannak olyan személyek (magyar vagy szlovák anyanyelvűek), akik olyan háztartásokban élnek, ahol bár nem mindenki (néhány extrém esetben senki sem) magyar anyanyelvű, de háztartásban az elsődleges beszélt nyelv mégis a magyar. Ezeket a személyeket magyar anyanyelvű, de nyelvileg nem homogén háztartásban élő magyaroknak nevezhetjük.
3. Vannak olyan elsődlegesen szlovák vagy teljesen kétnyelvű⁹ háztartások, amelyekben magyar anyanyelvű személy, személyek is élnek, jellemzően a nem magyar anyanyelvűek mellett.¹⁰ Őket szlovák nyelvű, de nyelvileg nem homogén háztartásban élőknek nevezzük.
4. És vannak a nyelvi értelemben 'színszlovák' háztartások, ahol mindenki szlovák anyanyelvű (még ha esetleg beszélnek/értenek is magyarul).

A fentiek alapján a háztartásokat tehát négy, a magyar anyanyelvű személyeket három csoportba tudjuk sorolni (2. táblázat). A kutatás eredményei szerint a magyar anyanyelvűek túlnyomó többsége, mintegy 90%-a a Tornaljai kistérségben homogén magyar nyelvű háztartásban él. Ez az arány érdekes módon nem függ össze a roma származással, de összefügg a háztartásmérettel és szerkezettel. Míg az idősek által lakott, illetve kisebb háztartások igen nagy arányban homogének nyelvileg, addig a nagyobb, illetve kiskorú gyermeket nevelő háztartásokban valamelyest növekszik a nem homogén magyar nyelvű háztartásokban élők aránya.

2. táblázat: A nyelvi homogenitás és vegyesség aránya a magyar anyanyelvűek egyes csoportjai körében

	1. homogén magyar nyelvű háztartásban él	2. magyar nyelvű, de nyelvileg nem homogén háztartásban él	3. szlovák nyelvű, de nyelvileg nem homogén háztartásban él	egyéb, besorolhatatlan	összesen
--	--	--	---	------------------------	----------

⁹ Ide sorolva azokat a háztartásokat, amelyeknél a kétnyelvűség annyira áthatja a mindennapokat, hogy a (magyar) adatszolgáltató nem tudott elsődleges nyelvet meghatározni.

¹⁰ Előfordulhat, hogy csak magyar anyanyelvű személyek élnek együtt, de a háztartásban beszélt nyelv mégis a szlovák.

magyar anyanyelvű személy	8184 fő 91%	343 fő 4%	448 fő 5%	11 fő	8966 fő
magyar anyanyelvű, nem roma háztartásokban élő személy	4530 fő 91%	212 fő 4%	210 fő 4%	6 fő	4958 fő
magyar anyanyelvű személyek, olyan háztartásban ahol él kiskorú	4077 fő 88 %	234 fő 5%	308 fő 7%	4 fő	4623 fő
öt vagy több fős háztartásokban élő magyar anyanyelvű személyek	1782 fő 83%	136 fő 6 %	220 fő 10 %	4 fő	2143 fő

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Ezek azért érdekes eredmények, mert látszólag nem jelentős arányuk ellenére ezek a nyelviileg nem homogén háztartástípusok jelentik a járásban a szlovák tannyelvű oktatás bázisát és utánpótlását. A szlovák nyelvű alapiskolába járó tanulóknak (190 fő), csak 28%-a érkezik egynyelvű szlovák homogén családból. Ezzel szemben a magyar tannyelvű alapiskolában járó gyermekek (468 fő) 85%-a olyan családból érkezik, ahol magyarul beszélnek és mindenki magyar anyanyelvű.

Honnan, milyen nyelvi környezetből érkeznek akkor a szlovák tannyelvű alapiskolába a diákok? A 28% 'színszlovák' családi háttér mellett 39 százalékuk olyan családból érkezik, ahol bár otthon szlovákul beszélnek, de nem mindenkinek szlovák az anyanyelve (valamelyik szülő, a velük élő nagymama, stb. 'még' magyar anyanyelvű). A szlovák alapiskola diákjainak 17%-a érkezik olyan családból, ahol otthon magyarul beszélnek, de nem mindenkinek az anyanyelve magyar. Végül látható az is, hogy a szlovák tannyelven tanuló diákok viszonylag alacsony aránya (15%) érkezik olyan családból, ahol mindenki magyar anyanyelvű és magyarul is beszélnek otthon. Természetesen tudjuk, hogy az oksági viszony a tannyelvválasztás és az otthoni nyelvhasználat között nem egyirányú. Lehet, hogy vannak olyan családok, ahol az otthoni nyelvhasználat az iskolaválasztás tannyelvéhez idomul; például azért beszélnek otthon szlovákul, mert a gyermeket szlovák nyelvű intézménybe kívánják íratni.

Mindezen fenntartások ellenére megállapítható, hogy a háztartás nyelvhasználatára, nyelvi viszonyaira vonatkozó tipológia értelmes, jelentős társadalmi összefüggéseket megvilágítani képes megközelítésnek tűnik, amely a vegyesség értelmezését is megkönnyíti.

Az iskoláztatás tannyelve, oktatási útvonalak

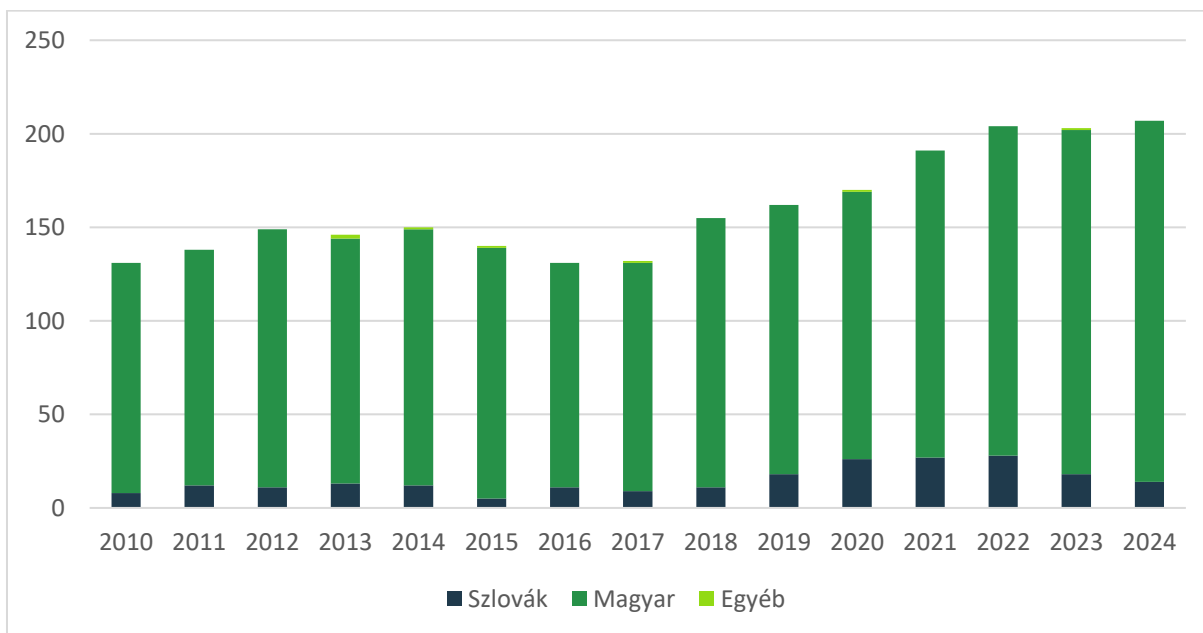
A Nagyrőcei járás magyar tannyelvű oktatási hálózata viszonylag stabil, oktatási helyszín nem szűnt meg az elmúlt 15 évben, bár Tornalján intézményi átalakulás történt: létrejött egy új református óvoda, valamint megszűnt a gimnázium (de a magyar nyelvű középfokú tanulási lehetőség megmaradt). Magyar nevelési nyelvű óvoda 5 településen működik 6 intézménnyel

(Deresken, Gömörfalun, Otrókocson, Sajógömörön, valamint Tornalján 2 db); magyar tanítási nyelvű alapiskola szintén 5 településen (Deresken és Gicén 1-4 osztályos kisiskola, míg Gömörfalun, Sajógömörön és Tornalján 1-9 osztályos iskola működik). Ezek közül Gicén és Gömörfalun magyar tagozat működik, míg a másik három helyszínen a magyar iskola önálló intézmény. Magyar tannyelvű osztályokat is indító középiskola a járásban csak Tornalján működik, a Tornaljai Szakközépiskola.

Az etnikai szocializáció szempontjából kiemelt fontos szinteken, azaz a magyar nevelési nyelvű óvodákban az oda járó gyerekek száma az elmúlt másfél évtizedben 60%-kal nőtt, míg a magyar tannyelvű alapiskolákban stagnált. Mindez azt is jelenti, hogy a járás magyar intézményeinek helyzete viszonylag stabil, az országszerte csökkenő gyerekszám itt csak mérsékelten érinti az intézményeket. Az előző fejezetek alapján azonban adja magát a következtetés, hogy e folyamat háttérében elsősorban a roma gyerekek számának növekedése áll.

A hivatalos adatok azonban e kérdésben egyáltalán nem segítenek eligazodni. Az iskolai statisztikák bár közlik a tanulók nemzetiségét, roma nemzetiségű gyerek ezek alapján gyakorlatilag nincs a járásban. Így tehát az adatokból mindössze magyar–szlovák viszonylatban kapunk képet a megoszlásról. Az óvodák esetében például arról, hogy a 2010-es évek végén, amikor dinamikus emelkedni kezdett az óvodások száma – amiben 2021-től közre játszik a bevezetett kötelező nagycsoport is), akkor a szlovák nemzetiségűek aránya elkezdett növekedni a magyar óvodákban, majd napjainkban ismét a gyerekek több mint 90%-a magyar nemzetiségű (12. ábra). A szlovák nemzetiségűként regisztráltak viszonylag magas arányára a legfőbb magyarázat, hogy a vizsgált terület falvai közül csak Licén és Gicén van szlovák óvoda, így a többi falu esetében helyben csak magyar nyelvű óvodáztatásra van lehetőség – amely persze a gyakorlatban sokszor nyelvileg vegyes módon történik. Kisebb mértékben, de megjelenik az a – jellemzően vegyes családokhoz köthető – stratégia is, hogy óvodába még beadják a magyar nyelvű intézménybe a gyerekeket, de az iskola esetében többnyire az államnyelv irányába gravitálnak a döntések (Árendás 2012).

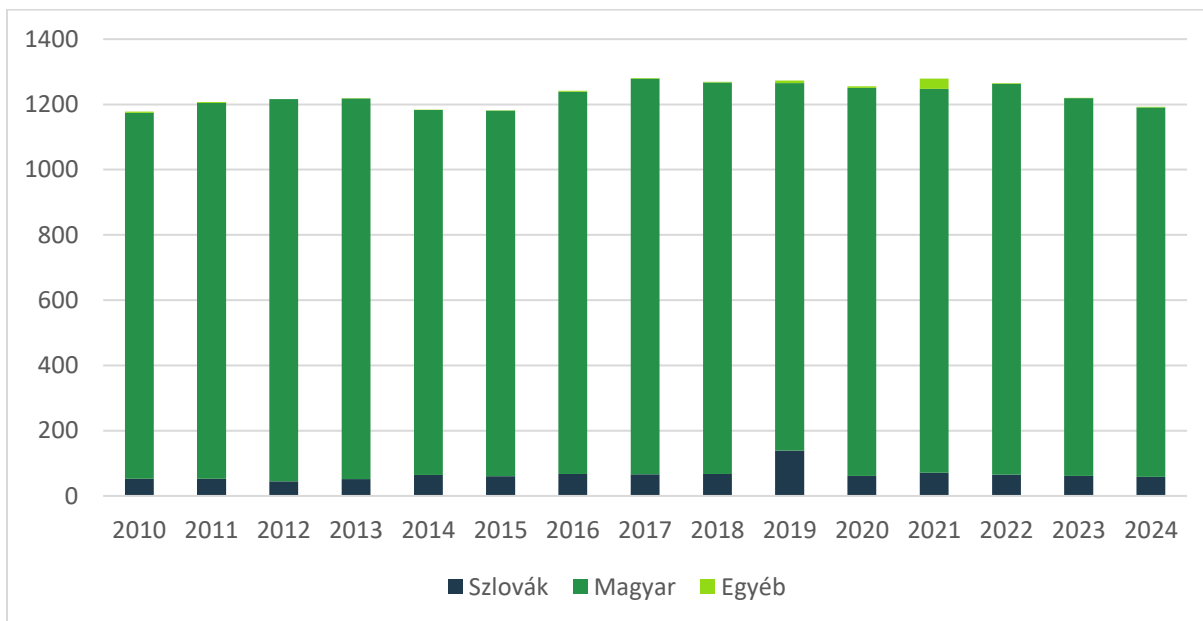
12. ábra: A magyar nevelési nyelvű óvodába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása, 2010–2024

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Hasonló jelenség figyelhető meg a magyar alapiskoláknál is, csak itt még magasabb, 95% körül mozog a magyar nemzetiségűek aránya (13. ábra), és – egy évet leszámítva – jelentősebb változások sincsenek ebben. A hivatalos adatok alapján megállapítható továbbá, hogy a Nagyrőcei járásban a magyar gyerekek 10%-a jár szlovák iskolába. Az adatok alapján tehát itt a helyzet kedvezőbb, mint az országos átlag (Tátrai et al. 2022). Az mindenesetre az alapiskoláknál is egyértelmű, hogy a roma gyerekek nem jelennek meg külön a statisztikákban.

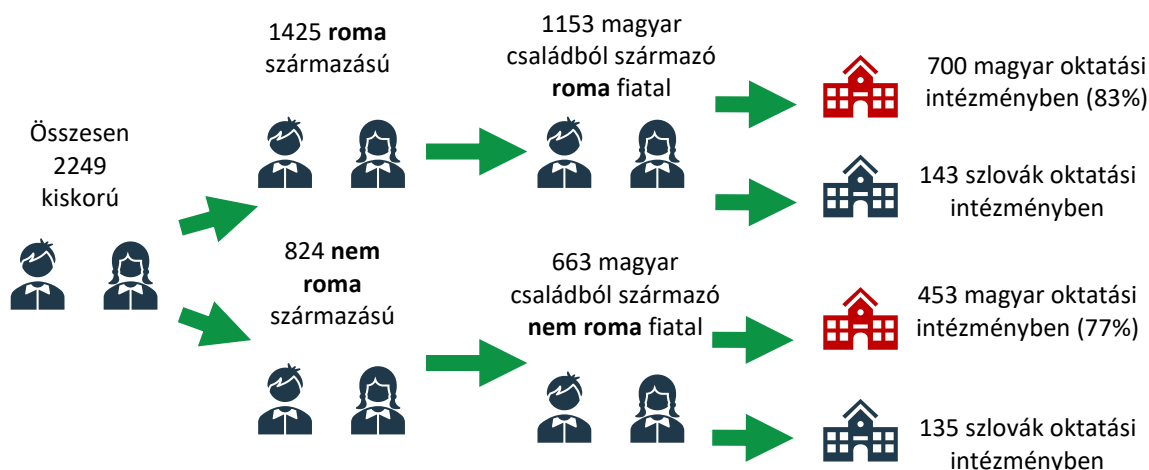
13. ábra: A magyar tanítási nyelvű alapiskolába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása, 2010–2024

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Adatfelvételünk ezt a képet igyekszik részletesebben kibontani és árnyalni. A terepmunkán gyűjtött adatok szerint a járás magyarlakta településein összesen 2249 fiatalkorú (18 év alatti) él, melyből 272 még nem érte el az óvodás kort, továbbá 48 már nem tanul, valamint 133 esetben az oktatás tannyelve ismeretlen. A 18 év alattiak között a roma származású fiatalok aránya 63%, míg a nem romáké 37%. 1822 fiatalkorú származik olyan családokból, ahol elsődlegesen a magyar nyelvet használják, közülük 64% roma származású, 36% nem roma. Összhangban a szlovákul nem beszélők magas számával, a magyar anyanyelvű roma gyerekek körében magasabb a magyar tannyelvű közoktatási intézmény választása (83%), mint a nem roma magyarok között (77%) (14. ábra).

14. ábra: A 18 év alattiak oktatási útvonalai a vizsgált területen az adatfelvételünk alapján, 2025

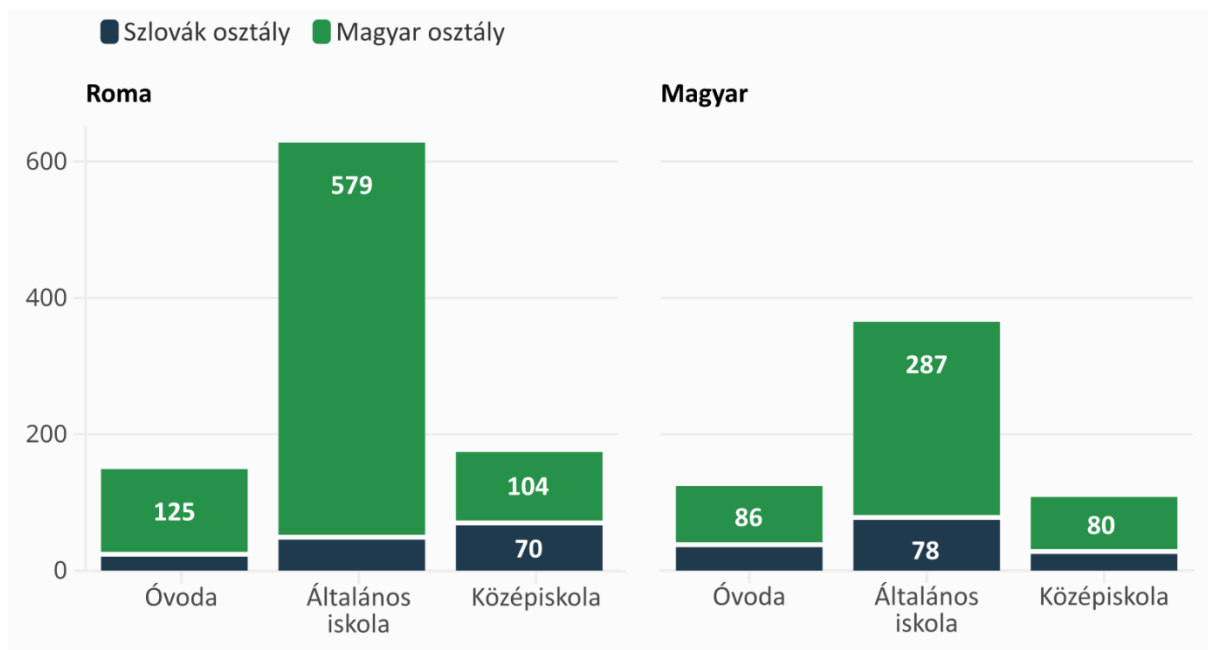
Forrás: saját felmérés (2025)

A számok egyértelműen kirajzolják, hogy a Tornaljai kistérségben a magyar oktatási rendszert többségében roma származású tanulók látogatják, így mindenképpen érdemes a magyar anyanyelvűeken belül roma és nem roma származás szerint vizsgálni az adatokat. A 15. ábrán az adatfelvételtől kirajzolódó megoszlást láthatjuk a roma és nem roma gyerekek között az oktatás szintje és nyelve szerint. Jól látható, hogy míg a magyar csoportba járó óvodások 58%-a roma¹¹, addig ez a magyar általános iskolák esetében 63%.¹² E különbség nem abból fakad, hogy az óvodáskorúak körében nagyobb a nem roma magyarok aránya, mint az iskoláskorúak között, hanem abból, hogy a romák jellemzően csak – a jogszabályban előírt minimumnak megfelelően – az iskolai beiratkozást megelőző tanévben járatják óvodába a gyerekeiket, hamarabb nem. A középiskolákra a későbbiekben térünk vissza, mivel a diákok jelentős része a járason kívül választ közép fokú oktatási intézményt.

15. ábra: A családi nyelvhasználat alapján magyar nyelvű roma és nem roma gyerekek megoszlása a Tornaljai kistérségben az oktatás szintje és nyelve szerint, 2025

¹¹ Az adataink a beíratott gyermekekre vonatkoznak. A szakértői interjúkban a roma gyermekek kapcsán minden oktatási szinten felmerült, hogy vannak olyanok, akik noha be vannak íratva, a valóságban elég sokszor nem látogatják az intézményeket. Ez az alapiskolákban is előfordul, de az óvodai és középiskolai szinten jellemzőbb. A szlovák nyelvű középiskolai osztályokba beíratott magyar romák esetén akár tipikusnak is mondható, hogy a gyermekek egy részét 'papíron' tartják bent az oktatási rendszerben, amíg lehet.

¹² A magyar nyelvhasználatú családokból származó gyerekek között. A magyar óvodába járók 5%-a, a magyar iskolába járók 4%-a származik olyan családból, ahol az elsődleges nyelvhasználat nem magyar.

Forrás: saját felmérés

Az óvodai szintet görcső alá véve érdemes összevetni a hivatalos adatokat a terepi adatainkkal. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben a 247 magyar nemzetiségűként regisztrált óvodás közül 56-an (23%) szlovák nyelvű óvodai csoportot látogattak, továbbá összesen egy gyereket regisztráltak romaként (3. táblázat).¹³ Ez egyébként meglepően összhangban van a saját felmérésünk előző ábrán látható adataival, ami szerint a magyar nyelvhasználatú családokból származók 22%-a látogatott szlovák óvodát – habár a hivatalos adatok nemzetiség és az intézmény helyszíne szerint közlik az adatokat, míg a mi felmérésünk a családi nyelvhasználat és a gyerekek lakhelye szerint.

3. táblázat: A vizsgált terület óvodái az óvodai csoportok nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Csoport nyelve	Gyerekek összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	HU	75	74	0	0	1
Tornalja	SK	116	54	59	1	2
Tornalja	HU	38	33	4	0	1
Gömörfalva	HU	33	28	5	0	0
Sajógömör	HU	24	22	2	0	0
Deresk	HU	17	17	0	0	0

¹³ Fontos megjegyezni, hogy a valóságban mind a magyarként, mind a szlovákként címkézett óvodai csoportokban (főként Tornalján) a nevelés jelentős részben kétnyelvű, igazodva a gyerekek nyelvvállalatához. A bipoláris rendszer helyett létező kontinuumot jól szemlélteti, hogy beszélgetőpartnereink jelentős része szlovák-magyar vegyes óvodaként emlegetett a statisztika szerint magyar óvodákat/csoportokat. További fontos információ az adatok értelmezéséhez, hogy az óvodák és iskolák esetében is a vizsgált intézmények vonzáskörzete messze túlterjed a járás határain, tehát a hivatalos statisztikákban jelentős számban szerepelnek a Rimaszombati és Rozsnyói járásból származó gyerekek/diákok is.

Otrocsok	HU	20	17	3	0	0
Gice	SK	16	0	16	0	0
Lice	SK	21	0	21	0	0
Összesen		360	245	110	1	4

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Az adatokat érdemes árnyalni az intézményvezetőkkel készített interjúkból származó információkkal. Például a hivatalos adatok szerint a gömörfalvi (harkácsi) magyar óvoda 33 gyermekéből 28 van magyar nemzetiségűként regisztrálva, többnyire roma gyerekekről beszélhetünk; a jövő évi 32 beiratkozóból 30 roma származású, 1–1 magyar és szlovák. Egyes óvodáknál gondot okozott már az is, hogy 5 éves kortól kötelező lett az óvoda, ami kapacitásproblémákhoz vezetett, ez pedig megnehezítette az óvodák működését. Az óvodák gyakran teljes kapacitáson üzemelnek, sokszor képtelenek befogadni az ingázó gyermekeket. Szintén a gömörfalvi (harkácsi) óvodát példaként említve a tavalyi 20 ballagóból 14 iratkozott be 5 évesen a kötelező utolsó évre.

További probléma a szegregáció kérdése. A tornaljai vegyes, szlovák–magyar óvodában kiválóan látszik, hogy a szlovák nyelvű csoportokban (legalábbis a központi telephelyen) nincsenek roma gyerekek, ugyanakkor a magyar csoportokban már ők alkotják a többséget. Részben a demográfiai folyamatoknak – azaz a roma gyerekek számának és arányának dinamikus növekedésének – is köszönhető, hogy a magyar csoportokon belül a szegregáció oldódik, hiszen korábban jellemzőbb volt külön roma és nem roma csoportok megléte. E megváltozott helyzetre azonban a nem roma családok egy része intézmény- vagy tannyelv váltással reagál.¹⁴ Az intézményváltás nem jár feltétlenül tannyelv váltással; Tornalján mindez egy új intézmény, a református óvoda megnyitásával öltött testet, ahol nincsenek roma gyerekek. A magyar nyelvű nem roma családok másik szegregációs stratégiája a szlovák csoportba való iratkozás. A tornaljai vegyes óvoda központi telephelyének szlovák csoportjaiba járó gyerekek 41%-a magyar. Azonban a szlovák csoportokból jövőre iskolába kerülők közül mindössze 11% folytatja magyar iskolában a tanulmányait, amely egyértelműen a magyar gyerekek asszimilációs pályára állításához vezet. Fontos azonban megjegyeznünk azt is, hogy a magyar nyelvű nem roma gyerekek szlovák óvodába iratása nem csak szegregációs okokból történhet, a szülői döntés hátterében gyakran megjelenik a jobb szlovák nyelvtudás elsajátítására való törekvés (Morvai – Szarka 2012).

A magyar etnikai identitás átörökítése szempontjából különösen fontos az alapiskolai szint. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben az 1255 magyar nemzetiségűként regisztrált alapiskolás közül 122-en (10%) szlovák tannyelvű iskolába/osztályba jártak, míg romaként senkit nem regisztráltak (4. táblázat).

4. táblázat: A vizsgált terület alapiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Oktatás szintje	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	1-9	HU	794	775	17	0	2

¹⁴ A jelenséget a nemzetközi szakirodalom is jól ismeri „white-flight” néven. Természetesen Kárpát-medencei szinten is megfigyelhető számos kontextusban, de a legrészletesebben Erdély esetében van dokumentálva (Kiss 2016).

Tornalja	1-9	SK	387	100	282	0	5
Gömörfalva	1-9	HU	232	209	23	0	0
Gömörfalva	1-9	SK	183	17	165	0	1
Sajógömör	1-9	HU	126	120	6	0	0
Deresk	1-4	HU	28	27	1	0	0
Gice	1-4	HU	13	2	11	0	0
Gice	1-4	SK	49	0	49	0	0
Tornalja	speciális	HU	16	15	1	0	0
Gömörfalva	speciális	HU-SK	30	10	20	0	0
Sajógömör	speciális	HU	13	10	3	0	0
Deresk	speciális	HU	5	4	1	0	0
Összesen			1876	1289	579	0	8

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Saját felmérésünk alapján ettől számottevően különbözik a helyzet – figyelembe véve az óvodáknál már leírt módszertani korlátokat. Kutatásunkban ugyanis azt találtuk, hogy az elsődlegesen magyar nyelvhasználatú családok 86%-ban választanak magyar tannyelvű iskolát, ami kevesebb, mint a hivatalos adatok szerinti 90%. Ezen belül is jelentős különbség van roma származás szerint: a romák 91%-a, míg a nem romák 80%-a jár magyar alapiskolába. Ez a különbség, azaz a nem romák magasabb arányú szlovák iskolaválasztása (tannyelv váltása) nagyrészt az óvodáknál már említett „white-flight”-ra (azaz kilépésre) vezethető vissza.

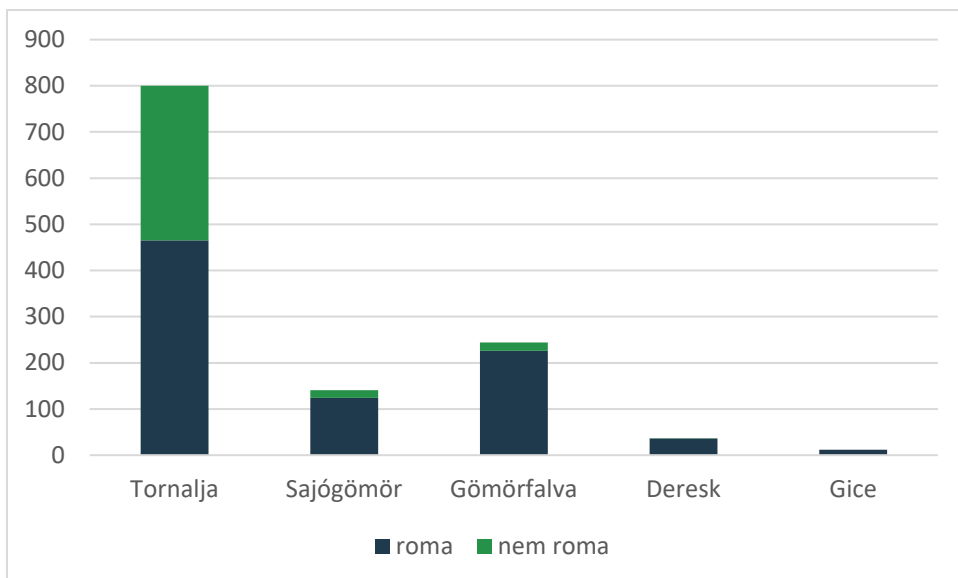
Az általános roma–nem roma különbség mellett kirajzolódik egy falu–város különbség is. Eszerint a magyar nyelvhasználatú családok esetében a falvakban 80%, a városban (azaz Tornalján) 90% a magyar iskolába való beiratkozás aránya.¹⁵ A különbség leginkább azzal magyarázható, hogy a demográfiai viszonyok átrajzolódásával a falusi iskolák egyre inkább „cigányiskolává” válnak, amelyek – etnikai összetételüktől sokszor függetlenül – a szülők szemében nem közvetítenek versenyképes tudást, beleértve a szlovák nyelv hatékony elsajátításának lehetőségét (P. Bodnár 2005; Morvai – Szarka 2012). Mindezek következtében a nem roma családok egyre inkább a kilépés stratégiáját választják, és vagy oktatási helyszínt váltanak (jellemzően Tornaljára járattva gyerekeiket),¹⁶ vagy tannyelvet, de gyakran mindkettőt.¹⁷ Ez pedig lényegében intézményi szegregációt eredményez, azaz a Tornaljai kistérségben a falusi iskolákba lényegében csak roma gyerekek járnak, míg a tornaljai magyar iskolában még viszonylag kiegyenlített ez az arány (16. ábra) – ugyanakkor ott a párhuzamos osztályok között jelenhet meg a szegregációs tendencia.

16. ábra: A romák becsült aránya a kistérség magyar tannyelvű iskoláiban, 2024/25

¹⁵A falu–város különbségnél a gyerekek lakhely szerinti megoszlását vizsgáljuk.

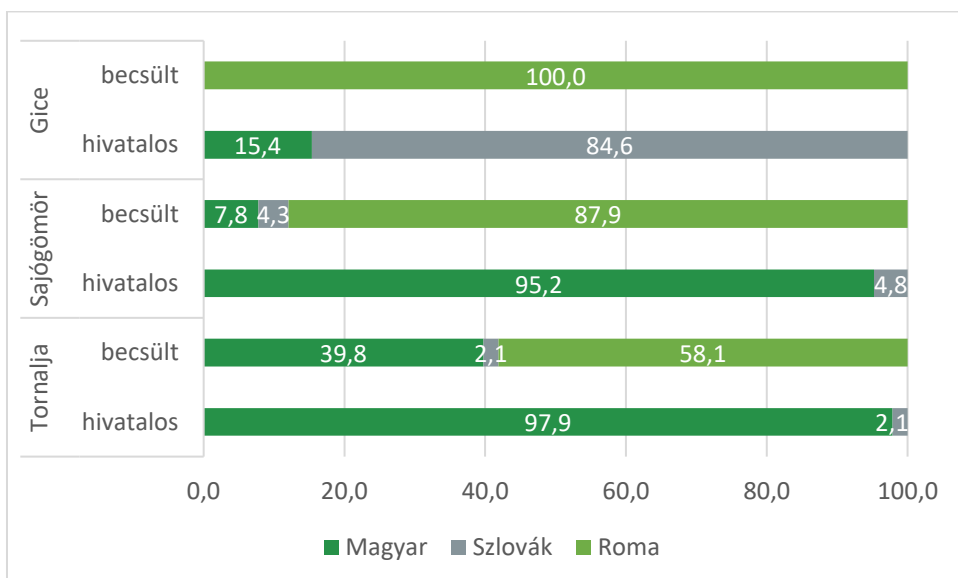
¹⁶Bár a tornaljai magyar alapiskolában ma már a gyerekek többsége (58%) roma, 30 évvel ezelőtt a nem roma tanulók aránya alsóban (ahol kisebb volt a faluról beígázók aránya) még elérte a 90%-ot is, míg felsőben is meghaladta a 60%-ot (Pusko 2005).

¹⁷Hangsúlyoznunk kell, hogy e folyamat nem új keletű, a kutatások már a 2000-es évektől beszámolnak e jelenségről (Morvai – Szarka 2012).

A városi (tornaljai) magasabb magyar beiskolázási arány tehát összefüggésben van a magyar iskolák tanulóinak etnikai megoszlásával. A helyben begyűjtött adatok szerint e megoszlás kevés hasonlóságot mutat a hivatalos adatokkal (17. ábra).

17. ábra: A sajógömöri, a tornaljai és a gicei magyar iskola/osztályok nemzetiségi összetétele a hivatalos és a becslés adatok szerint a 2024/25-ös tanévben

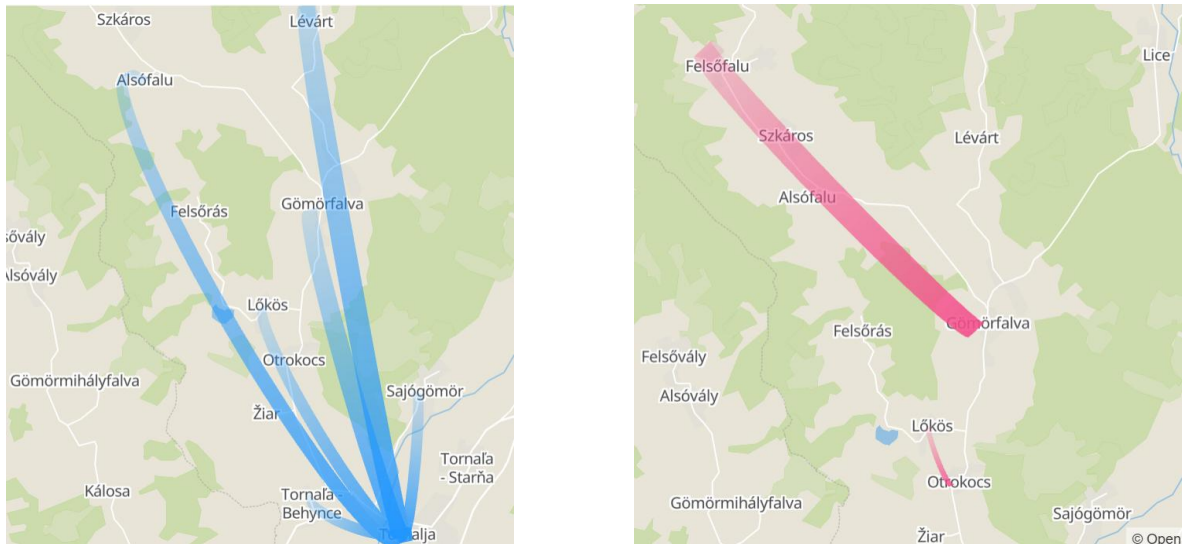

A fent említett szegregációs folyamatok alapvetően befolyásolják a Tornaljai kistérségen belüli oktatási útvonalakat, vonzáskörzeteket. Adataink és a szakértői interjúk is alátámasztják, hogy míg a roma családok kimondottan preferálják a földrajzilag (vagy időben) legközelebbi oktatási intézményt (pl. a gömörfalvi iskolát), addig a magyar gyerekek nagyobb távolságokra is ingáznak (főként Tornaljára, de Gicéből elsősorban Pelsőcre), sokszor még akkor is, ha van helyben óvoda/iskola.

A magyar óvodák esetében feltűnő, hogy a magyar szülők gyermekeiket a fizikai távolság ellenére elsősorban Tornaljára hordják be (18. ábra). A térképről, amely a helyben óvodába

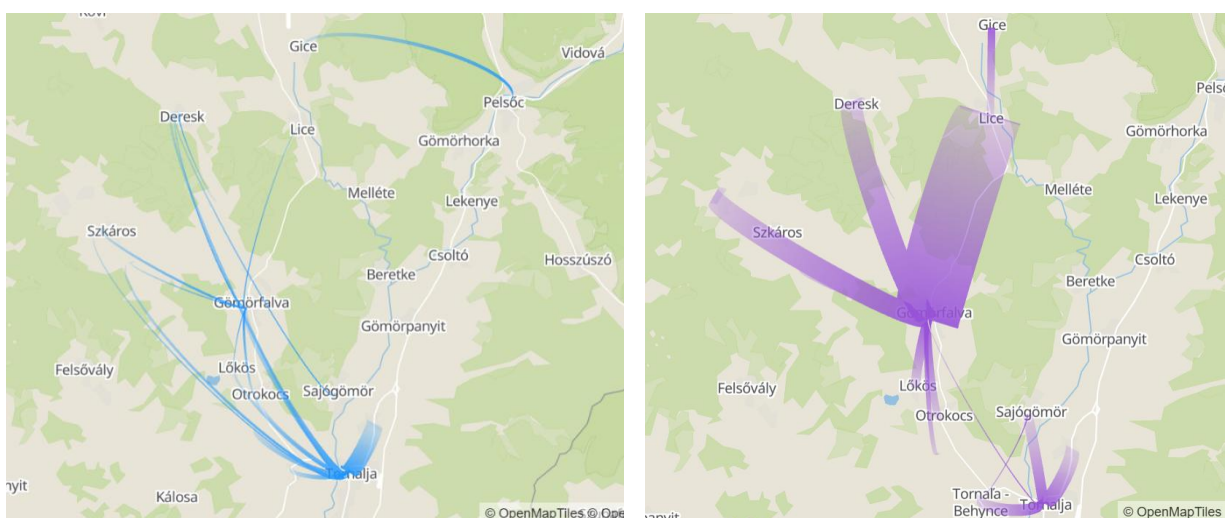
járókat nem ábrázolja, jól látszik, hogy a romákhoz képest a magyar nyelvű nem roma gyerekek sokkal nagyobb volumenben ingáznak. Korábban az otrokocsi óvoda a falvak „magyar” (azaz nem roma) óvodájaként üzemelt, míg a gömörfalvi óvoda már régóta „roma” óvodaként volt számontartva, azonban az elmúlt években már az otrokocsi óvodát is kerülik a magyar szülők.

18. ábra: Magyar nyelvű nem roma (balra) és roma (jobbra) gyerekek magyar óvodába irányuló ingázási útvonalai a vizsgált területen

A magyar nyelvű általános iskolai osztályok választásában is ugyanazt a sémát láthatjuk, mint az óvodákéban, miszerint a magyar romák elsődlegesen a fizikai közelség szerint választják az intézményt, míg a nem roma magyarok intézményválasztása komplexebb tényezőkre vezethető vissza, hiszen esetükben olyan településekről is Tornaljára járnak gyerekek, ahol található magyar tanítási nyelvű iskola (Gömörfalva, Gice) (19. ábra).

19. ábra: Magyar nyelvű nem roma (balra) és roma (jobbra) gyerekek magyar alapiskolába irányuló ingázási útvonalai a vizsgált területen

A középiskolák esetében fontos megemlíteni, hogy ez az a szint, ahol történt intézménybezárás: 2018-ban megszűnt Tornalján a magyar gimnázium, így a legközelebbi magyar tannyelvű

gimnázium Rimaszombaton, illetve Rozsnyón érhető el. A járásban a magyar nyelvű középiskolai tanulás lehetősége azonban nem szűnt meg, mert a tornaljai szakközépiskola továbbra is működik magyar és szlovák tannyelven egyaránt. Az azonban jól látható, hogy még a szlovák tannyelvű osztályok tanulói is többnyire a magyarok köréből kerülnek ki (5. táblázat).

5. táblázat: A vizsgált terület középiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Típus	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák
Tornalja	szakközép	HU	173	166	7
Tornalja	szakközép	SK	112	57	55
Tornalja	speciális	SK	59	31	28
Tornalja	speciális	SK	31	1	30
Összesen			375	255	120

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

A középiskolákra vonatkozóan az adatfelvételünk nem szolgál kellő részletességű adatokkal, így csak nagy vonalakban tudunk következtetéseket levonni. Míg az általános iskolák esetében az iskolába járás helyszínére vonatkozó adatok túlnyomórészt elérhetőek voltak, a tornaljai kérdőívek esetében nem ismert a középiskola végzésének helyszíne. A rendelkezésre álló adatokból az rajzolódik ki, hogy a diákok többsége helyben (Tornalján), vagy a közeli Rimaszombaton végzi tanulmányait, de Kassa és Rozsnyó is vonzó célpontnak számít.

Az adathiánytól eltekintve fontos tény, hogy a hivatalos statisztikai adatok szerint a tornaljai középiskola magyar osztályaiba a 2024/25-ös tanévben 166 magyar, 7 szlovák nemzetiségű és 0 roma nemzetiségű diák jár. Eközben a szakközépiskola szlovák osztályaiba 57 magyar és 55 szlovák nemzetiségű jár. Összességében tehát a középiskoláknál is megfigyelhetők ugyanazok a jelenségek, amely az óvodák és az általános iskolák esetében is fellelhetőek, de az okok részben eltérőek: a szakközépiskolai osztályválasztásnál az is szerepet játszik, hogy egyes szakok (kőműves, asztalos, varrónő) Tornalján csak szlovák nyelven érhetőek el.

A fent vázolt beiskolázási folyamatok – a magasnak tűnő magyar tannyelvválasztás ellenére – összességében kedvezőtlennek és nehezen fenntarthatónak tűnnek, és rendkívül veszélyesek a magyar etnikai identitás reprodukciója szempontjából. A szegregációs folyamatok intézményi és térségi szinten is komoly kockázatokat rejtenek magukban, és adott esetben gátjai lehetnek a társadalmi mobilitásnak – nem csak a romák vonatkozásában.

Összegzés

A vizsgálat célja egyrészt az volt, hogy a 2021-es népszámlálásból hiányzó egyes témakörökre (pl. nyelvhasználat) vonatkozóan adatokat gyűjtsön, másrészt olyan módszertani eszköztárat dolgozzon ki, amely a jövőben is alkalmas lehet a magyar közösség demográfiai és identifikációs változásainak nyomon követésére a Felvidéken. A kutatás során a települések nagyságától és típusától függően különböző adatgyűjtési módszereket alkalmaztunk. A kisebb falvakban a helyi önkormányzati dolgozók, tanítók vagy lelkészek segítségével gyűjtöttük az adatokat, míg Tornalján kérdezőbiztosok keresték fel a háztartásokat. A vizsgálat külön

hangsúlyt helyezett a ténylegesen ott élő népesség, a nyelvhasználat és a roma származás kérdésére, illetve ezek hatására az oktatási döntések, az intézményválasztás esetében.

Az eredmények szerint a térség népessége valójában jóval alacsonyabb, mint amit a népszámlálási adatokból tudunk. Míg hivatalosan mintegy 13 ezer fő él a Tornaljai kistérségben (azaz a Nagyrőcei járás magyarlakta területein), a kutatás szerint ténylegesen csak körülbelül 10 850 fő tartózkodik ott életvitelszerűen. Ennek oka főként az, hogy e periférikus, jelentős részben aprófalvas térség népességkibocsátó terület: a lakosok gyakran költöznek el más szlovákiai régiókba, például Pozsonyba vagy Kassára, illetve külföldre, elsősorban Németországba, kisebb részt Csehországba és Magyarországra.

A magyar anyanyelvű népesség száma a kutatás szerint magasabb, mint amit a népszámlálás mutat: míg 2021-ben 8100 főt regisztráltak, a felmérés 9000 főre becsülte ezt a számot. Ez részben a módszertani különbségekből fakad, hiszen a kutatás során a válaszadók magyar nyelven nyilatkozhattak, és sok esetben a külső minősítés a mindennapi nyelvhasználaton, nem pedig az önidentifikáción alapult. Emellett megállapítható, hogy a magyar nyelv továbbra is domináns a térségben: a háztartások több mint 85%-ában a magyar az elsődlegesen használt nyelv, gyakran még vegyes etnikai háttérű családokban is.

A nyelvhasználatot vizsgálva az is kiderült, hogy a nem magyar anyanyelvűek jelentős része is ért vagy beszél magyarul. A Tornaljai kistérség lakóinak csupán 5%-a nem tud magyarul, ami azt jelzi, hogy a magyar nyelv domináns az itt élők szóbeli nyelvhasználatában. A szlovák nyelvtudás ezzel szemben sok esetben korlátozott, különösen a roma származású magyarok körében, ami súlyos társadalmi-gazdasági hátrányokat von maga után, például a munkaerőpiacra való belépés terén.

A roma népesség valós száma a hivatalos statisztikákhoz képest jóval magasabb, ami általános jelenség a Kárpát-medencében. Míg a népszámlálás szerint a romák aránya csak 3%, a kutatás 43%-ra becsülte ezt a népességet. A gyerekek körében az arányuk még magasabb: a fiatakorúak 63%-a roma származású. A roma lakosság 85%-a magyar anyanyelvű. A roma népesség tehát nemcsak jelen van a térségben, hanem egyre meghatározóbb szerepet tölt be, különösen az oktatási intézményrendszerben. A magyar tannyelvű óvodák és iskolák gyereklétszámának jelentős része már ebből a közösségből kerül ki.

A magyar tannyelvű oktatási rendszer – a középiskolai szintet leszámítva – stabilnak tűnik, de az oda járók etnikai összetétele jelentősen megváltozott. A magyar nyelvű óvodákban és iskolákban a gyerekek többsége már roma származású, míg a nem roma magyar családok egy része inkább kilép ezen intézményekből és a szlovák nyelvű intézményeket választja, ahol egyrészt alacsony a romák aránya, másrészt a szülők ettől remélik gyermekeik jobb szlovák nyelvtudását. Ez a folyamat azonban öngerjesztő, oka és következménye is a térségi, intézményi és esetenként intézményen belüli szegregációnak, amely hosszú távon veszélyezteti a magyar identitás átörökítését és asszimilációhoz vezethet.

A kutatás arra is rámutatott, hogy a hagyományos „vegyes házasság” fogalma a vizsgált térségben nem alkalmas az etnikai vegyesség leírására. Ehelyett a nyelvhasználaton és nyelvi affiliáción alapuló megközelítést javasoljuk, amely jobban tükrözi a családok nyelvi-etnikai viszonyait. A magyar anyanyelvűek 90%-a nyelviileg homogén magyar háztartásban él, azonban a nyelviileg vegyes háztartások aránya a gyerekes és nagyobb családokban növekszik.

Összességében a kutatás fontos társadalmi és oktatáspolitikai felismerésekhez vezetett. A Tornaljai kistérségben a magyar nyelv és identitás továbbra is erőteljes, különösen a szóbeliség

szintjén, ám a demográfiai és társadalmi változások – különösen a roma népesség dinamikus növekedése és a migrációs folyamatok – jelentős kihívások elé állítják a magyar közösséget. A vizsgálat eredményei alapján világossá vált, hogy a jövőben egyre inkább a magyar nyelv társadalmi hasznosságának kérdése, valamint az oktatási rendszer nyitottsága és inkluzivitása fogja meghatározni a szlovákiai magyarság fennmaradásának esélyeit.

Irodalom

- Árendás Zs. (2012): Az iskolaválasztás elbeszélései. Társadalmi Együttélés, 2012. 1.
- Bezák, A. (2014). Funkčné mestské regióny na Slovensku v roku 2001. In: Lauko, V. – Bezák, A. – Tolmáči, L. – Gurňák, D. – Križan, F. – Rajčáková, E. ... Mikuš, R. (eds.): Regionálne dimenzie Slovenska. Bratislava, Univerzita Komenského, 169–198.
- Gyurgyík L. (2006): Nemzetiség és anyanyelv szerinti hovatartozás a szlovákiai nemzeti, etnikai közösségek életében. In: Lelkes G. – Tóth K. (szerk.): Národnostné a etnické menšiny na Slovensku – Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2005. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Harrach G. (2023): A felvidéki magyarság főbb demográfiai jellemzői a 2021-es népszámlálás tükrében. Kisebbségi Szemle, 8. 3. 7–33.
- Hoóz I. (1985): A népesség nemzetiség szerinti megoszlásának tanulmányozásáról. In: Hoóz–Kepecs–Klinger: A Baranyában élő nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban. Budapest.
- Ivančíková L. - Podmanická Z. (eds.) (2023): Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021: Národná analytická správa. Štatistický úrad Slovenskej republiky, Bratislava
- Keményfi R. (1998): A történeti Gömör és Kis-Hont vármegye etnikai rajza. KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen.
- Keményfi R. (2002): A gömöri etnikai térmozaik. Komárom–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum.
- Kiss T. (2016): Romák a magyar tannyelvű oktatásban. Arányok, folyamatok és kihívások. In: Barna G., Kapitány B., Kiss T., Márton J., Toró T.: Iskolák veszélyben. Tanulmányok a Székelyföldön kívüli magyar oktatás helyzetéről. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 99–149.
- Kocsis K. (1995): Közigazgatási változások Szlovákiában. Regio, 6. 4. 29–59.
- Lőcsei H. – Farkas Gy. – Kovály K. – Tátrai P. – Török I. (2021): Területi növekedési pályák a Kárpát-medencében a 2010-es években (II): Regionális folyamatok. Kisebbségi Szemle, 6.3. 7–41.
- Morvai T. – Szarka L. (2012): A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. Kisebbségkutatás, 21. 3. 536–567.
- P. Bodnár E. (2005): A sa jogömöri valóság. Állapotfelmérés a magyarok és a cigányok együttéléséről Sajógömörön 2002–2003-ban. In: Prónai Cs. (szerk.): Lokális cigány közösségek Gömörben. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 84–100.
- Pék L. (szerk., 2013): A szlovákiai magyar iskolahálózat állapota és fejlesztésének lehetőségei. Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége. Kézirat.

Pénzes J. – Apáti N. – Balázs D. – Kovács, D. – Pásztor I. Z. (2024): A roma népesség száma Északkelet-Magyarországon – területi sajátosságok a legutóbbi adatok tükrében. *Tér és társadalom*, 38. 3. 78–94.

Pregi L. (2023): A belső migráció hatása az etnikai szerkezet átalakulására Dél-Szlovákiában. *Kisebbségi Szemle*, 8. 3. 71–97.

Prónai Cs. – Vajda I. (2005): Cigány/nem cigány együttélés a gömöri Balog-völgyben. In: Prónai Cs. (szerk.): *Lokális cigány közösségek Gömörben*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 21–45.

Pusko G. (2005): Cigányok és parasztok. Néhány alapvetés a cigány/nem cigány egymás mellett élés kérdésköréhez Tornalján az ezredforduló környékén. In: Prónai Cs. (szerk.): *Lokális cigány közösségek Gömörben*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 101–126.

Ravasz, Á. – Kovács, L. – Markovič, F. (2020): *Atlas rómskych komunit 2019*. Bratislava, VEDA.

Tátrai P. (2017): Asszimiláció vagy hibriditás? Értelmezési keretek a Zoborvidék etnikai átalakulásához. *Néprajzi Látóhatár*, 26. 1–4. 95–112.

Tátrai P. (2023): Etnikai rétegződési rendszer Szlovákiában a 2021-es népszámlálás tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 8.4. 7–36.

Tátrai, P. – Eröss, Á. – Kovály, K. (2020): „A görögök magyar nyelvű ukránok.” Az etnikai identifikáció és kategorizáció változó mintázatai a kárpátaljai magyar szórványban. *REGIO*, 28. 1. 106–137.

Tátrai P. – Ferenc V. – Rákóczi K. – Márton J. (2022): *Közoktatási kör(tér)kép – A tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években*. Budapest, CSFK – Gondolat.